

THE SUNDAY

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ԻՐ ԿԶ.

Կ. ՊՈԼԻՍ ՕԳՈՍՏՈՍ 9, 1913

ԹԻԻ 32

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պափրիշ եւ Surofi ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇԱՄՈՆԵԱՆ . 753

ԽՄԲԱԴՐԱԿԱՆ

Աստուած թե Աստուայ 755

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

Խաչին վրայ Խաչեցեալը պաշտեցիք . . . ՎԵՐ. ՓԱՌՆԱԿ ԻՍԲԷՆՏԵՐԵԱՆ 757

ԴԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

Աստուածաշունչի տունները ուսումնասիր-
ումս մեր նախնեաց քարգնահոսքեան
վրայ — Թեղոշ ՏՈՔԹ. ՅՈՎԼ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ. . 759

Սարգոնի արշաւանքը Վանայ եւ Ուրիոյ
լիճերուն շրջակաները Յ. Ա. Ճ. 763

Պատին ժամացոյցը (ոսանաւոր) Թրգմ. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ. . 764

ՏՂԱՅՈՑ ԷԶԸ

Կաղ Իշխանիկը ՄԻՍԻՍ ՄԻՒԼԸՔ ՔՐԷՅՔ. . 765

ԹՂԴՈՒՍԱԾԱԴԻՐՆԵՐՈՒ ԲԱԺԻՆ

Դիցապաշտման նշմարներ զաւառի մեջ . . . Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ 767

Հայ կեանքը Լ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ 771

ԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ 773

ՀԱՏԸ 40 ՓԱՐԱ

ՔԷՇԷՇԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՔԻՐՐՃԻ ԽԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

— اوده‌دپر هفته‌لق غزته — در سعادته بايبل هاوسده — مدير مسئول - صمويل ق. هاروتيونيان —

ԱԻՏՏԱԲԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

Խմբագիր՝ ՎԵՐ. ՏՐ. Ֆ. ՈՒ. ՄԷԲԱԼԼՈՎ

Պայտը Հառու, Կ. պոլիս, Թուրքիա

THE AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY

EDITOR REV. F. W. MACALLUM. D. D.

American Bible House, Cons/ple., Turkey

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Տարեկան բաժնեգիր	40 Դանկան
Ամերիկացի համար	2 Տոլար
Անգլիոյ	8 Շիլլին
Ուրիշ երկիրներու համար	10 Ֆրանկ

Ձեռք՝ հասը 40 փարս

Ծանուցման գիւնըր բախաւոր

TERMS

An. Subscrip.	Ps.	40
U. S. A.	\$	2
England	Shils.	8
Other countries	Frs.	10

Single Copy 40 Paras

Advertising rates on application

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴԵՐ

Մեր Ամերիկայի բաժանորդներէն կը խնդրենք որ հաճին իրենց բաժանորդագրինը մասնա փոստով, այսինքն փոստըլ օրսըլով ղրկել. այդ իրենց համար ղիւրին և մեղի համար ալ ղրամապէս կորուստ չպատճառող միջոց մըն է :

Հասցէի փոփոխութեան համար անհրաժեշտ է 2 դանկան ղրկել :

Մեղի ղրկուած ձեռագիրներ ևս չեն դարձուիր :

Թերթիս ներկայ տարուան թիւ 8, 9, 13ը սպառած ըլլալով՝ կը խնդրուի ամէն անոնցմէ, որոնք պէտք չունին այդ թիւերուն, ղրկել խմբագրութեանս, որ պատրաստ է ուղււած ուրիշ որեւէ թիւ մը ղրկել անոր տեղ :

Առեսպերի Նիւ Եորքի գործակալութիւնը ստանձնեց Պատ. Արամ Թորոսեան, (144 E. 20 St. Friends' Meeting House, N. Y. City, U. S. A.) որուն կրնան գիմել Նիւ Եորքի կողմեր Առեսպերի բաժանորդագրուիլ փափաքողներ :

Ծնողքներու, վարժարանաց անօրէններու և կիրակնօրեայ Դպրոցներու տեսչութեանց մատնաւոր ուղագրութիւնը կը հրաւիրենք մեր ԱԻՏՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑԻՆ վրայ և կը սպասենք որ հաճին ամէն ջանք ընել ղայն աւելի տարածելու համար : Տարեկան բաժանորդապիւնն է ամէն տեղի համար 6 դահ. արծաթ : Եթէ մէկ հասցէի 15 օրինակ ղրկուի՝ իւրաքանչիւր օրինակը 5 դահ. հաշուելով միայն 75 դահ. կը պահանջուի, իսկ 1 Օսմ. ոսկիի փոխարէն, նորէն մէկ հասցէի, 25 օրինակ կը ղրկուի :

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ՏԵՍՏԱՄԵՆ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՐՕՆԱԿԱՆ, ՌԻՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

The Weekly **AVEDAPER**, American Bible House, Constantinople.

ԱՏՈՐ ԿԶ.

Կ. ՊՈԼԻՍ ԾԳՈՍՏՈՍ 9, 1913

ԹԻՒ 32

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒՔՐԷՉ ԵՒ ՏԱՐՐՆ

ՎԵՐ. Ա. Պ. ՇՄԱՒՈՆԵԱՆ

Բնմը ՊուքրէՉ կը փոխադրուի

Արդոյ հասարակութիւնը կը հրաւիրուի իր շաղկապութիւնը դարձնել գէպ ի ՊուքրէՉ, Բուսնիոյ մայրաքաղաքը, ուր տեղի կ'ունենայ ալքանեան թատերախաղին յաջորդ արարւածը: Բարեկամ և թշնամի հինգ պետականց ներկայացուցիչներ հոն հաւաքուած են մենց միջև նոր սահմաններ գծելու և սուրիսմ ձեռնարկի ընտրութիւնը ընելու: Խաղին ուն հեղինակները կրնան Վիեննա կամ փերըսպուրի գտնուիլ, կրնան համեստարար առնուած ըլլալ հանդիսականներուն մէջ, այց բեմը ՊուքրէՉ է և դերասանները հոն կ'աւտարին իրենց դերը ցնոր անօրինութիւն: Նախ և առաջ հինգ օրուան համար զիջուի կնքուեցաւ. զօրավարներ կրնան հանդիմանի մը օր իրենց ղէնքերուն վրայ: Հինգ ուան խաղաղութիւնն ալ խաղաղութիւն է արջապէս, և մենք տաոր համար ալ չնորհաւ կնք այս կռիւի օրերուն մէջ:

Արիւնառութեան արդիւնք

Բանալիցութիւնները կը սկսին: Պուլկարիա ելի համեստ, աւելի խաղաղասէր պիտի ըլլան շուտ քան չորս չարաթ առաջ: Յուստան և Սերպիա ալ, թէև յաղթական, աւելնք պիտի չունենան չափազանց պաշտօն ըլլալու, քանի որ իրենց յաղթանակը արդովին ջախջախիչ ըլլալէ հետի էր և ձեռք բերեցաւ ահագին կորուսաներով, հարկը արի մօտ կհանքերու գինով, այնպէս որ

հաղիւ ի վիճակի ըլլան նմանօրինակ պայքար մը վերականգնել թիթեւ սրտով: Պուլկար բանակը տակաւին արհամարհելի տարը մը չէ և վտանգաւոր փորձ մը պիտի ըլլայ Պուլկար ազգը յաւաստատական ճիգ մը ընելու աստիճան զրգուել: Բուլղարիին տարբեր է Ռումանիոյ վիճակը, որուն բանակը իր «յաղթանակներ»ը տարաւ առանց զինուորի մը քիթը արկնելու կամ փամփուշտ մը պայթեցնելու: Ռումանիա, հետեւարար, ի վիճակի է իր ձայնը լսելի ընելու իր բազմաթիւ ընկերներուն և տեսակ մը իրաւարարի գեր ստանձնելու:

Պարսկալ կռուողներ

Նրեւոյթներէն դատելով Ռումանիա իր այս նոր գերին մէջ աւելի ի նպաստ Պուլկարիոյ պիտի գործէ քան միւս պատերազմիկներուն: Անոնք որ վարադոյրին ետին անցած դարձաներէն տեղեակ ըլլալու յաւակնութիւնը ունին՝ կը կարծեն թէ Աւստրիա Ռուման և Պուլկար համաձայնութիւն մը յառաջ բերել կը ջանայ չեղոքացնելու համար Ռումանիոյ քաղաքականութիւնը Պալքաններուն մէջ: Այս վարկածը նոյնքան հաւանական է որքան ուրիշ վարկածներ: Որքան ժամանակ որ Պալքանեան փոքրիկ ազգերը յօժարին իրենց երիտասարդ գաւաղները սպանդանոց քչել մեծ տէրութեանց հաւոյն՝ այս վերջինները պիտի չվարանին օգտուիլ այդ արեան զոհներէն և պիտի չարտահանին սկսուած մենամարտը: Դժբաղդ օր էր այն օրը երբ Տանէֆ, փառիչ և Վէնիգէլստ ապացուց տուին թէ Պալքանեան ազգերը տաւալին արժանի չեն ըլլալ եօթներորդ մեծ տէրութիւնը, անկախ և իրենց ճակատագրին տէր, և պառակտելով խաղաղիկ դարձան ուրիշ պետութիւններու: Պուլկարիա, Սերպիա և

Յունաստանի ի՞նչ չափեցան այս խելագար պատերազմէն, Պուրբէջի փողովէն յետոյ յայտնի ըլլայ գուցէ։ Այսօր իսկ չափազանց ուշ չըլլայ թերեւս վերջին անարկու փորձառութիւնէն իրատուած աւելի իմաստուն քաղաքականութեան մը հետեւիլ։ Եթէ Պուրբէջ գումարուած լիազօրները խոհեմութիւնը ունենան մէկզի ձգելու ամէն կէտք ու վրէժխնդրական սգի, եթէ որոշեն անատաճեուն և արդար դառնուիլ իրարու հանդէպ, փակեն վէճերը, իրենք իրենց մէջ կարգադրեն ամէն խնդիր և զոհողութիւններ ընելով սիրաշունչի զիրար, պատուաւոր և մնայուն խաղաղութիւն մը հաստատեն և նոր դաշնակցութիւն մը կնքեն՝ պիտի կարողանան վաղը ըսել Եւրոպայի դիւանագէտներուն, «Մենք բարով, մենք վերջացուցինք մեր արիւնոտ գերը և կը քաջութենք լսեմէն»։ մեր արտերը մշակելու կ'երթանք, մեր որբերը պիտի մեծցնենք, խաղաղ դարգացումի պիտի նուիրենք մեր ունեցած ուժերը, եթէ դուք պատերազմի պէտք ունիք, կրնաք դուք անձամբ իջնել ճակատամարտի դաշտը։ մենք կը մերժենք այսուհետեւ ձեր վարձեալ կամ ձրի պատերազմիկները ըլլալ։» Թերեւս մետասաներորդ ժամուն իմաստութիւնը լսելի ընել տայ իր ձայնը։ ո՞վ գիտէ։

Հայոց օտեր

Եւ մինչ հոն Պալքաններուն չուրջը այս մեծադուրդ գէպերը տեղի կ'ունենան, անդին Հայաստանի մեղամաղձոտ լեռներուն ոտքերուն, սուգի երկրին, Տարօնի, մէջ Աշտիշատ, համեստ ազգ մը համեստօրէն կը տօնէ իր գրեթէ գիւտին հազարհինգհարիւրամեակը։ Աշխարհ իր ուշադրութիւնը կեղբորնացուցած է հոն ուր բանակներ կը խոնուին և թնդանօթներ կ'որոտան, ուր քարտէսներ կը դժուին և հաշուութեան կամ ջարդի վճիռներ կը դարբնուին։ Ի՞նչ կ'արժեն այս ամէնը մեր Սուրբերուն, Սահակին և Մեսրոպին, յիշատակին քով։ Անոնք ազօթքով և արցունքով որոշեցին վնասել ազգին փրկութիւնը հողներու փրկութեան մէջ և տասնեակնից դիպածալից դարեր կը բարդեն իրարու վրայ իրենց վիշապութիւնը թէ ուղիղ էր անոնց որոշումը։ Թող տօնէ Հայը իր ազգային տօնը, ի՞նչ փոյթ եթէ աշխարհ անտես տօնէ զայն. կը բաւէ որ մտքի և հողի յաղթանակներու յիշատակն է

որ կը փառաբանուի և ոչ թէ պատերազմի և նախճիրներու յիշատակը։ Մեր ուրախութեան օրը ոչ ոքի համար սուգի օր կրնայ սեպուիլ։ Արեան յիճերուն մէջ, ջախջախուած դիակներու վրայ, չէ որ փնտաւցին մեր սուրբ դիւցազունները իրենց ազգին կեանքի ու փառքի ճանապարհը։ Թագաւորութեանց աւերակներուն վրայ չէ որ կը կանգնի Հայութեան տաճարը. մեր բարձրացումը չպահանջեր ուրիշներու խոնարհացումը, մեր կեանքին պայմանը չէ մեր թշնամեաց մահացումը։ Մեր ազգային տօնը համայն մարդկութեան տօնը պիտի ըլլար, եթէ մարդկութիւնը գիտնար։

Մեր սուրբերուն յաղթանակը

Ասոր մէջն է ահա Սահակի և Մեսրոպի ճշմարիտ մեծութիւնը։ Այնպիսի փամփանակ մը, անանկ օրերու մէջ երբ հայրենեաց սրբազան հողը անեղ թշնամեաց ստից կոխան կ'ըլլար, երբ Հայոց պաշտպան բանակները ցիրուցան կ'ըլլային և թագաւորութեան աստղը կը մարէր. անոնք, որոնց յիշատակը հպարտութեամբ կը տօնենք այսօր, տարին իրենց փառաւոր և մնայուն յաղթանակը։ Զէնքերու պարտութիւնը անցյալ և անօգնական չձգեց զանոնք։ Անոնք մտքի և հոգիի մեծութեան փափաքեցան և մտքի և հոգիի կեանքը կտակեցին դաւու սերունդներուն։ Հայացուցին զիրքերու Գիրքը և յաւերժացուցին զայն Հայուն համար, Քրիստոսի Սր. Աւետարանը առին Հայուն հետքը և ըսին, «կառէ տաք և պիտի ազգրիս»։ Եւ դարերը, Յաղկերաններու, Ղէնկիզներու, Լէնկիթիմուրներու, Համիաներու դարերը, կ'անհետանան որոտալից և խաւարամած, մինչ Հայութիւնը Տարօնի մէջ կը տօնէ մտքի և հոգիի հազարհինգհարիւրամեայ յոբելեանը։ Սուրբ աստղը սուրով պիտի խնայ, այսօրուան յաղթանակներ վաղը կրնայ յաղթուիլ, հալածողները հալածանքի մէջ պիտի կարտուին. ամէնէն խորամանկ քաղաքագէտները իրենցմէ խորամանկին պիտի հանդիպին ուշ կամ կանուխ։ Պուրբէջի դիւանագէտները, Մակեդոնիոյ զօրավարները, Անգլիոյ, Ռուսիոյ և Աւստրիոյ վարչապետները այսօր աշխարհ կը ծածկեն իրենց ստուերովը, բայց հազար հինգ հարիւր տարի յետոյ ո՞վ պիտի յիշէ զանոնք։ Հազարհինգհարիւր տարի յետոյ սակայն եթէ Տարօնի մէջ մնացած ըլլայ միակ Հայ մը, պիտի դայ ան և խոնարհի Սահակայ և Մեսրոպայ գերեզմանին առջև ու տօնէ անոնց երեքհազարամեակը։ Միաքը անպարտելի է և հողին յաւիտենական

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾ ԹԷ ՍԱՏԱՆԱՅ

Այս երկուքն մէկը պէտք է ընտրել: Երբեմն կը փափաքի մարդ այնպիսի ընտրութիւն մը ընել, որ ոչ ուղիղ ըլլայ և ոչ ծուռ: Բայց բարոյական օրէնքներով կառավարուող տիեզերքի մը վերաբերեալ մարդուս համար երբորդ ընտրութիւն մը անհնար է:

Չնչք ուղիւր ըսել թէ մարդս բացարձակապէս բարի կամ բացարձակապէս չար ըլլալու է: Մարդկային բովանդակ փորձառութիւնը հակառակը կը հաստատէ: Միայն մէկ կատարեալ մարդ չըլլած է այս երկրագնդին վրայ, և չարագոյն մարդոց մէջ իսկ բարութեան նշոյլ մը կը դանուի երբեմն:

Սակայն պէտք է ընաւ անտեսել թէ մարդուս կեանքին մէջ գերազանց ընտրութիւն մը կայ, որ երկրորդական ամէն ընտրութիւննեւրաւ ընտրութիւնը կը ճշտէ: Այս խմատով մարդս գլխաւաւ կամ Սատանան, ուղիղը կամ ծուռը, բարին կամ չարը կ'ընտրէ իրբն բոլոր իր կեանքին վարիչ ոյժը և երբեք չկրնար խոյս տալ այս վճռական ընտրութիւնէն: Քանզի նոյն իսկ և թէ մէկը յետաձգէ այդ ընտրութիւնը և փորձէ լոկ տարուբերիլ առանց որոշում մը տալու, տիեզերքն այնպէս կարգադրած է որ այդ ընթացքը անխուսափելի կերպով կը նշանակէ զԱստուած մերժել որոշապէս: Եւ զԱստուած իրենց կեանքին իրբն գերազանց առարկան չընդունող մարդոց դործերուն մէջ տեսնուած բարութեան երբեմնական չողերը և միւս կողմէ՝ զԱստուած իրենց սիրոյ իրբն գերազանց առարկան ընարող մարդոց բարոյական երբեմնական թերութիւնները այս գերազանց ընտրութեան լոյսով մեկնուելու են: Ար. Գիրքին մէջ համար մը կայ որ կ'ըսէ թէ ամբարշտին մշակութիւնը մեղք է: Իմաստը սա է թէ սրովհետեւ մարդուն կեանքին ամբողջ ընթացքը և ուղղութիւնը Աստուծոյ կամքին հակառակ են, անոր ինքնին բարի և օգտակար արարքներն անգամ կը պղծուին այն ծառայութեամբ դոր կոչուած են մատուցանել: Կեանքը չար է, կ'ըմբոստանայ գերագոյն բարին դէմ, ուստի և այդ կեանքը պահպանելու կամ արտայայտելու համար կա-

տարուող ամէն բան հաղորդակից կ'ըլլայ այն մեղանշական աղբիւրին բնութեան, որմէ ծագում կ'առնէ: Միւս կողմէ, երբ Ար. Գիրքը Դաւթի նման անկատար մարդոց վրայ խօսելով կ'ըսէ թէ «Անոնք Աստուծոյ սրտին համեմատ» են, բացարձակութիւնը սա է թէ Դաւթի կեանքին մեծ նպատակը և հաստատ որոշումն էր, հակառակ իր բաղում ու մեծ մեղքերուն, Աստուծոյ կամքը կատարել: Այս էր որ դառնապէս լացուց դաշն, երբ վերջապէս զգաց իր չարագործութեան տարապայմանութիւնը, և հանգստացաւ մինչև որ չապաշխարեց ու իր Աստուծոյն չդարձաւ նորէն:

Ահաւասիկ ուրեմն խնդիրներուն ամենամեծը, աւելի մեծ քան Եւրոպական դիւանադիտութեան սեէ խնդիր, քան Հայկական բանորդութեան խնդիրը, քան Արեւելեան խնդիրը և սեէ մին կամ ամէնը բոլոր այն բաղմաղիմի խնդիրներուն՝ որոնց այնքան ուշադրութիւն կ'ընծայինք և որոնց մէջ կը մտնէ նաեւ խնդիրներուն այս ամենամեծը: Ի՞նչ բան կ'ընէք դուք ձեր գերազանց ընտրութիւնը: Ի՞նչ մեծ նպատակի կը նուիրէք ձեր կեանքը: Ի՞նչ է վերջնական հեղինակութիւնը ձեր որոշումներուն մէջ: Ուղիղ թէ չուղիղ, բարի՞ թէ չար, Աստուած թէ Սատանայ: Ամէն մարդ առանց կա'մ մէկ կողմն է, կա'մ միւս կողմը: Այս երկուքին միջև բռնելու գիրք մը չկայ: Ընտրութիւնը անհատական պիտի ըլլայ: Ամէն ոք իրեն համար պիտի ընտրէ: Տան, զսրոցի և եկեղեցիի մէջ ու անձնական հաղորդակցութեամբ չառ բան կարելի է ընել զմարդիկ համոզելու համար որ զԱստուած ընտրեն: Մանաւանդ ծնողներ իրենց օրինակով և սիրալիկ խրատներով մեծ ազդեցութիւն կրնան զարծել այս մասին: Սակայն սահման մը կայ որմէ անդին չեն կարող թափանցել: Այդ սահմանը կը դանուի անհատին կամքին մէջ: Աստուած ինքն իսկ կը յարգէ մարդկային կամքին մէջ ստեղծուած սահմանները, և ընելով հանդերձ ամէն ինչ որ Աստուածային սէրը կարող է ի գործ դնել, որպէս զի ամէն մարդիկ համոզէ՝ կեանքը ընտրելու մանաւանդ քան մահը, ազատ կը թողու անհատը՝ իր վերջնական ընտրութիւնն ընելու մասին: Մեր վրայ դրուած միակ հարկն է մէկ կամ միւս կողմը ընտրելու հարկը: Այս պատասխանատուութե-

նէն խուսափում չկայ: Մեր նկարագիրը և հետեւապէս մեր յաւիտենական ճակատագիրը այս վճռական ընտրութեամբ կ'որոշուին: Կեանք և մահ կը դրուին մեր առջև, ու մենք պարտիմք որոշել թէ ո՞րը պիտի ընտրենք: Եթէ զԱստուած ընտրենք, կեանք կ'ընտրենք: Եթէ Սատանան ընտրենք, մահ կ'ընտրենք:

Մեր առաջին կոչը անհատներու կ'ուղղուի, որպէս զի ամբողջովին ու առանց վերապահութեան կանգնին ուղիղ կողմը: Բայց նոյն սկզբունքը կրնայ կիրառուիլ ուրիշ կերպերով:

Քաղաքական կիրարկում մը ունի այն: Կարգ մը կուսակցութիւններ ելած են մեր մէջ, և իւրաքանչիւրը կը պնդէ թէ իր գաղափարներուն որդեգրումը ամէն բարիք պիտի բերէ ազգին: Անտարակոյս այս կուսակցութիւններուն իւրաքանչիւրը ունի կարգ մը բարի գաղափարներ և յարգելի սկզբունքներ: Բայց առաջին և մեծ խնդիրը կը վերաբերի իրենց առ Աստուած գիրքին: Ուէ կուսակցութիւն որ հրապարակաւ կամ գաղտնապէս հաշտէ զուրս կը ձգէ զԱստուած կամ առ ոչինչ կը զրէ անոր իրաւունքները՝ կրնայ միայն մոլորեցնել ազգը: Այս ճշմարիտ է մանաւանդ առ նոյն նկատմամբ որ կը հակառակին կրօնի պահանջներուն և հրապարակաւ կը հռչակեն թէ հաւատք չունին զերբնականի վրայ: Ոչ ոք իր անձին թոյլ տալու է հետեւել այնպիսի կուսակցութեան մը, որու վարիչները այնչափ կ'ստորնանան որ անպատկառութեամբ կը խօսին Յիսուս Քրիստոսի վրայ կամ կը ծագեն անոր վարդապետութիւնները: Այսպէս ընող ուէ անհատ կամ քաղաքական կուսակցութիւն երբեք իրաւունք չունի ճշմարիտ հայրենադէմ կոչուելու: Անոնք ջանադիր են ազգը հեռացնել առողջ, տեւական և պատուաւոր կեանքի ու գործունէութեան միակ աղբիւրէն: Ուէ անհատի նման, ազգ մը որ չարը կ'ընտրէ իրեն բարի՝ կործանման գատապարտուած է: Յիսուս Քրիստոս է կուսակցութիւններու և ազգերու փրկիչը և միակ փրկիչը:

Խնդրոյ ատարկայ սկզբունքը եկեղեցիի ալ կը պատշաճի: Եկեղեցին այն հաստատութիւնն է որու յանձնուած է Աստուծոյ գիտութիւնը, որ յայտնուեցաւ Յիսուս Քրիստոսով, աշխարհի մէջ՝ կենդանի պահելու վսեմ պարտա-

կանութիւնը: Կենաց խօսքն իսկ անոր խնամքին յանձնուած է: Այսու ամենայնիւ եկեղեցիներուն համար կարելի է իրենց բարձր վիճակէն խնայ և իրենց կոչման անհաւատարիմ ըլլալով լուի աշխարհական կազմակերպութիւններ դառնալ, ոչ թէ Քրիստոսի հոգիէն՝ այլ այս աշխարհի հոգիէն կառավարուող: Եկեղեցի մը կրնայ Սատանային ծառայութիւնը իր գերագոյն ընտրութիւնն ընել: Պատմութիւնը կը վկայէ թէ այս պատահած է երբեմն: Բնականապէս չարին զլիաւոր յարձակումը եկեղեցիին դէմ ուղղուած է, և եթէ ուէ ժամանակ եկեղեցին սեղի տայ և հեռանայ իր ճշմարիտ Տէրոջմէն, մարդոց մեծ հակառակորդը պատճառ կ'ունենայ հրճուելու: Այս կը պատահի երբ եկեղեցի մը թոյլ տայ որ ինք իբրեւ քաղաքական կազմակերպութիւն գործածուի, կամ բանապետութեան պահպանման և ազգամերու հարստահարման իբրեւ գործիք ծառայէ, կամ գիտութեան ու քաղաքակրթութեան յառաջիմութեան ընդդիմանայ ժողովուրդը աշխարհապետ քահանայութեան մը լուծին տակ սղահելու համար, կամ երբ անդամները, փոխանակ խաղաղութեան ու ներդաշնակութեան, սեղի կու տան մարմնաւոր հակումներու և անմաքրութեամբ, ցանկութեամբ կամ վէճերով կ'անպատուեն իրենց Քրիստոսեայ անունը:

Սակայն բոլոր այս օրինակներուն և յիշատակելի չափ ուրիշ օրինակներու մէջ, ուր կը պատշաճի գերագոյն ընտրութեան այս սկզբունքը, կարեւոր կէտ մը կայ զոր պէտք չէ զանց ընել. գերագոյն գէշ ընտրութեան մը տեղ կարելի է բարի ընտրութիւն մը ընել: Այս է աւետիսը զոր կոչուած ենք հրատարակել: Թէև անհատի մը, կամ կուսակցութեան մը, կամ հաստատութեան մը կեանքը չար ըլլայ, հարկ չկայ որ այդպէս մնայ: Կարելի է չընել այն ընտրութիւնը որ կը կառավարէ առ մէն ուրիշ ընտրութիւններ: Այս կեանքին մէջ ոչ ոք պատապարտուած է չարին ծառայութեան մէջ մնալ յաւիտեան, եթէ ինք չուզիր այդպէս մնալ: Մենք կը հաւատանք թէ չար ընտրութիւնները կրնան յարատեւութեամբ մնալուն ըլլալ բնական հանրաժանօթ օրէնքին համաձայն: Բայց այս երբեք չհակասեր վերոյիշեալ սա միւս ճշմարտութեան թէ, երբ ուզենք, չար ընտրութիւնները կրնան չընտել:

Տ .

Արաասահմանի մեր բաժանորդներէն ոմանք 1913 տարւոյ իրենց բաժանորդականները ցարդ վճարած չեն : Եթէ դուք ալ այս կարգին կը վերաբերիք պիտի խընդ-
րենք որ 2 տուար (10 ֆրանք) եղող սոյն դրամը ա-
ռաջին պատեհութեամբ թղթատարական չէք ուղղէիք
մեզ :

Աւեսաքերի մեր բոլոր բաժանորդներուն կը յանձ-
նարարենք որ 1914 տարւոյ իրենց բաժանորդագրու-
թիւնը կարելի եղածին չափ կանուխէն կատարեն :
Յառաջիկայ տարի թերթին մէջ նոր բարեփոխութիւն-
ներ ընել մտադրած ենք և ասիկա կը յուսանք թէ
անոր արժէքը չափ պիտի բարձրացնէ : Այս ծրագրուած
փոփոխութիւններուն նկատմամբ «Աւեսաքեր»ին մէջ
տեղեկութիւններ պիտի արուին : Թերթը ձեր բարե-
կամներուն ցոյց տուէք և անոնց ալ բաժանորդագրուիլ
յանձնարարեցէք :

Խնդրագիր «Աւեսաքեր»ի

Թող ուրեմն մտքի չփոխութիւն չըլլայ: Հարցումը պարզ է և զիւրին է որոշ պատասխան մը տալ անոր: Որո՞ւն էր հետեւի չ դուք ձեր անհատական, բնկերային, եկեղեցական և ազգային կեանքին մէջ: Ի՞նչ է ձեր գերագոյն ընտրութիւնը: Ուղի՞ղը թէ չուղիղը, բարի՞ն թէ չարը, կեանք թէ մահ, Աստուած թէ Սատանայ:

ԿՐՈՆԱԿԱՆ ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ

ԽԱՉԻՆ ՎՐԱՅ ԽԱՉԵՅԵԱԼԸ ՊԱՇՏԵՅԻՔ

ՎԵՐ. ՓԱՌՆԱԿ ԻՍԲԵՆՏԵՐԵԱՆ

Երկնային լուսադարձ խաչ համաստեղութիւնէն եթէ բարոյական էակ մը հետադիտակով կարող ըլլար երկրագունդը զիտել՝ ամէնէն չափ՝ Գողգոթայի խորհրդաւոր խաչը անոր հիացումին առարկայ պիտի դառնար: Խաչը Աստուծոյ սէրը հռչակող հոկայ զանգակ մըն է, որուն ձայնը երկնային դուռներէ կը լսուի: Գողգոթայի խաչին վրայ Աստուծոյ մարդկութեան հանդէպ յայտնած անճառելի սէրը՝ երկնաբնակ լուսեղէններ այդ հեռաւոր վայրերէն իրենց հրեշտակային աչերով կը զիտեն: Կոստանդիանոսի երկինքի վրայ տեսած խաչին նկատմամբ մարդիկ տարբեր համազումներ ունին: Ոմանք զայն իրական բան մը կը նկատեն: Ուրիշներ երեւակացութեան պատրանք մը կ'անուանեն: Կարգ մը մարդիկ ալ վերջէն աւաճ եկած առասպել մըն է կ'ըսեն: Մարդոց ըմբռնումը անոր վրայ ինչ որ ալ ըլլայ, մեծ ճշմարտութիւն մը կը նշանակէ ան: Խաչը՝ Քրիստոնէական կրօնի մէջ ամէնէն էական ու նուիրական բանը կ'աշխարհէ: Առանց նշանակութեան չէր որ նախնի Քրիստոնեայ իշխաններ Խաչին Դրօշը (Labarum) իրենց հետը կը տանէին, և Քրիստոնեայ հաւատացեալներ իրենց կուրծքերուն ու ուներուն վրայ խաչեր կը կրէին: Առանց պատճառի չէր որ եկեղեցին բոլոր դարերու մէջ Խաչը իր խորհրդանշը ըրած է: Այսօր, ինչպէս Կոստանդիանոսի օրով, Քրիստոսի խաչով է որ մենք կը յաղթենք մեղքին: Քրիստոնէական եկեղեցիներ խաչին վարդապետութեան կեդրոնական կարեւորութիւն կ'ընծայեն, և խաչը Քրիստոսի միջոցով եղած քառութեան մշտն-

ջեանական խորհրդանշը կը նկատեն, ու մեծ պատկառանքով զայն կը յարգեն: Քրիստոնէութիւնը ամէնէն շատ խաչով է որ կը պարծենայ:

Խաչ բառը թէև լոկ երեք գիրերէ կը բաղկանայ, և սակայն իր մէջ անհուն տարածութիւն մը կը պարփակէ: Խաչը իր լուսավայլ ճաճանչներով արեւելքի չորս անկիւնները լուսադարձեց, իր բուժիչ սպեղանիով վշտաբեկ սերտերը մխիթարեց: Խաչը, որուն վրայ Յիսուսի երկու ձեռքերը ու սաքերը և անմեղ մարմինը դամուսած կը տեսնենք, Աստուծոյն սիրոյ յայտարար նշան է: Քրիստոսի խաչին հաւատարիմ հպատակը, Սահակ հայրապետ, ս'ըքան յարգեց խաչը երբ դռնէ, «Սա է արքայ Տէրունեան», և ի սմա է բազմալ Քրիստոս որդին Աստուծոյ, սա է սեղան սրբութեան և ի սմա է պատարագեալ Քրիստոս՝ Գառն Աստուծոյ և պսակ պարծանաց հաւատացեալը:»

Խաչը լոկ խաչափայտ մը չէ, այլ Ամենապատկառնիկ Աստուծոյ անհուն սիրոյն խորհրդանշն է: Աստուծոյ՝ Մարդուն փրկագործութեան խորհրդաւոր յուշարարն է: Խաչին չորս թևերն ալ, ըստ Տաթևացիի, խորունկ և բազմապիսի նշանակութիւններ ունին: Խաչին բարձրութիւնը շռայլ, խորութիւնը՝ հաւատ լայնութիւնը՝ սիրոյ և երկայնութիւնը՝ Աստուծոյն շնորհին նշանակ է: Աստուծոյ բարեկութեան որոտումները, որ Գողգոթայի վրայ մարդկութեան մեծ ցեղաջաշտիցին ուղղուած էին, Խաչափայտին միջոցով հաւատացեալներու համար սատակիչ ըլլալէ զաղբեցան: Աստուածորդին իր փրկարար բազուկները խաչափայտին վրայ դէպ արեւելք ու արեւմուտք լինքնաջօժար տարածեց, արեւելքէն ու արեւմուտքէն ոչխարները ժողովելու համար Քրիստոնեայ եկեղեցիին մէջ: Խաչափայտը գէպ երկինք ուղղուած էր ցոյց տալու համար թէ փրկագործութեան վախճանական յաղթութիւնը հոն պիտի ըլլայ: Անոր սաքը ծառի մը պէս երկրի վրայ անկուած էր, ուրիշ փրկարար ճիւղեր կը տարածուին: Ամենապատկառն Գողգոթայի պարտեզը արեւելքական այգիի մը փոխակերպեց և հոն Աշմարիս ուրբ անկեց, որուն հովանիին ներքեւ բոլոր վարակեալ մեղաւորներ անմահութեան զեփրուով կը զովանան:

Ի՞նչ խորհրդաւոր փոխակերպութիւն մըն է ան: Այո, խաչին մառախլապատ երկինքին՝ Ի՞նչ չքնաղ առաւօտ մը, Ի՞նչ հիանալի արշալոյս մը, բարոյական Ի՞նչ անմահ յաղթանակ մը յաջորդեց:

Տակիտոս կը պատմէ թէ առաջուց Հռովմայեցիներու մէջ սաթէ մասնի մը արժէքաւոր չէր, սակայն երբ կայսրը դայն կրել սկսաւ, արժէք մը ստացաւ և անկէ ետքը սովորութիւն մը դարձաւ: Նոյնպէս խաչը որ անարդանքի ու չարչարանքի դործիք մըն էր և անով մեռնիլը սոսկալի պատիժի մը ու վատահամբաւութեան նշան էր, Աստուած — Մարդուն դայն կրելէն ետքը բոլոր հաւատացեալներու համար փառքի ու պատուոյ նշան մը դարձաւ: Ոսկերեան կ'ըսէ, «Տիեզերական տտելութեան դործիքը հիմա տիեզերական սիրոյ առարկայ մը դարձաւ: Օգոստինոս ալ կը յայտարարէ թէ իսաչ բոլոր հաւատացեալներուն պէտք է յիշեցնէ իրենց կոչումը, որ է իրական խոնարհութիւնով ու հեղութիւնով Քրիստոսի ու անոր փառքին հետեւիլ: Խաչելութենէ ետքը խաչը գրեթէ բոլոր դարերու մէջ, ամէն եկեղեցիներու մէջ, վեհաշուք կը տեսնուի: Խաչը Աւետարանի և եկեղեցիին մէջ գերմարդկային վսեմութեամբ կը շողջողայ: Թող եկեղեցականները ու աւետարանիչները բարձրաձայն քարոզեն թէ խայտառակութեան նշան մը, Աստուած — Մարդուն խաչելութենէն ետքը, երկինքներու մէջ իսկ փառաբանուեցաւ:

Ո՞վ կրնայ մէկիկ մէկիկ համրել այն բոլոր հոգեկան ըարիքները, գրական զարգացումները, զորս խաչը արտադրեց: Խաչին ստացած վսեմութիւնն ամէն դարու մէջ գեղարուեստական ամէնէն չքնաղ նկարներով պատկերացուած է: Մասամբ Պրանինկի «Խաչին վրայ սպասող հրեշտակաց գունդը», Լոնկֆէլօի «Աստուածային սրբերդութիւնը», և Հոլթիլի «Խաչելութիւնը» խաչափայտին իսկական փառքը ցոլացնող գրական ճաշխարհիկ արտադրութիւններ են: Ամէն դարու և ամէն երկրի մէջ Քրիստոսեայ բանաստեղծներ հոգեզմայլ մեղեդիներով երգեցին անոր փառքը և բարեպաշտ պատմիչներ սկսեալ արձանադրեցին խաչին հետեւորդներուն քաջագործութիւնները: Ինչպէս ուրիշ ժողովուրդներ, նոյնպէս Հայ ժողովուրդն ալ դարերու ըն-

թացքին մէջ պարծենցած է Քրիստոսի խաչով: Հայ Շարականները մեր երանաւատ նախնիքներու զգայուն սիրտերուն պերճախօս վկաներն են:

Հայ քնարին առաջին սոխակ մեծն Սահակ Պարթեւ կը գոչէ, «Ով սքանչելի տետիլ ահաւոր, երկրի և երկնի Արարիչը տեսանք այսօր ի խաչի, կոչէն կենդանարար արին բղխելով՝ տիեզերքս լուաց մեղքէ», և հրաւէր կը կարգայ ըսելով որ բոլոր Քրիստոսեաները գան ու երկիր պագանեն Խաչեալին: Բանական էակներ հոգեկան տէրութիւն պէտք է տեսնեն խաչին վրայ Խաչեցեալը: Ամէն տեսակ զովեանք ու երախտադրական զգացումներ պէտք է բարձրանան առ Խաչեալն, որ մարդկութիւնը փրկելու համար խաչափայտին վրայ մորթուելու իսկ խոնարհեցաւ: Ով Հայորդիներ, վերստին մտիկ ըրէք Մովսէս՝ Խորենացիին ու Անանիոս Շիրակացիին հետեւեալ խանդավառ խօսքերը, «Ով փրկիչ Աստուած, օգնէ՛ մեզ որ խաչիւդ կը պարծինք և ի քեզ կը յուսանք, զմեզ փրկէ վտանգներէ և փորձանքներէ:» Ոհ, հեղ մըն ալ լուցէք Նարեկաց վանքին հրեշտակային քնարը, որ իր անմահութեան մեղեդիով խաչի փառապսակ ճակատին դափնիներ կը հիւսէ և Հայ Քրիստոսեայ սիրտերը եռանդաղին կը յուզէ: Դաւիթ Անյաղթի ու Նարեկացիի խաչին ներբողները ու Շնորհալիի մեկնութիւնը խիստ հետաքրքրական հանգամանքով մը կը ներկայանան, զորոք կ'արժէ կարդալ, ինչպէս նաև կարդ մը բանաստեղծօրէն հիւսուած չքնաղ շարականները: Նրանի՛ թէ շատեր Օձնեցիին ու Շնորհալիին պէս՝ խաչին արտայայտած իսկական ոգին լիովին ըմբռնէին:

Բայց Աստուածորդին խաչին վրայ ինչո՞ւ համար մորթուեցաւ: Ոմանք Աստուած — Մարդը սոսկ իր արիութիւնն ու անկեղծութիւնը ցոյց տալու իսկ ուրիշներ՝ վսեմ օրինակ մը ընծայելու համար խաչափայտին վրայ մեռաւ, կ'ըսեն: Իսկ իրական հաւատացեալները այդ անմահ մահուան մէջ Աստուածային զոհ մը, հիանալի փոխանորդարիւն մը և հոգեւոր փառարիւն մը կը տեսնեն: Մեր ազգին երանահոգ հայրերը խաչը ըրած են այն կէտը, ուրիշ բոլոր հաւատացեալներ զէպի վերինն Նրուսաղէմ ճամբայ կ'ելլեն: Մուտիի զանգակները

Գողգոթայի եղանակները հիանալիօրէն հնչեցուցին: Սփըրճընի ու Պիչըրի պէս հսկայ հանճարներ փոխանորդական քառութեան վարդապետութիւնը որոտածայն աւետեցին: Տր. Քալլըր կ'ըսէ, «Եթէ երկրագունդի բոլոր աղ-գերէն բաղկացեալ ժողովի մը առջեւ. միայն քարոզ մը խօսեկու կարողութիւնն ու արտո-նութիւնը ունենայի, իմ բնաբանս պիտի ըլլար «Բրիտանոս մեր մեղքերուն համար մե-տաւ»:

Սակայն սկեպտիկ դարու մը մէջ կ'ապրինք: Ուային վարդապետութիւնը տակաւին կ'անար-գուի աշխարհիկ մարդոց կողմէ: Կարգ մը զարգացած մարդոց ճաշակին՝ յայտնեալ կրօ-նին սկզբունքները տակաւին ծաղրելի կը դառնան: Արդի աշխարհիկ դրականութիւնը, որ զանազան երեւոյթներով կը ներկայանայ, թունաւոր սերմեր կը ցանէ գեւատի սերուն-դին շատ մը անդամներուն մէջ: Թո՛ղ ուժգին փշին Գողգոթայի խաչին վրայ ոչնչացուածու-թեան ու յոռետեսութեան սաստկաչունչ հովեր: Աստեք չեն կրնար տապալել հոն կանգնուած կենաց Մար: Թէեւ Բրիտանոսի անձնական գիրքն ու վիճակը և երեւոյթը աննպաստ հանդամանք մը ունէին իր յաջողութեանը համար, և սակայն ան խաչի միջոցով ցու-ցուցած սիրոյ և անձնազոհողութեան վսեմ սկզբունքներով աննման յաջողութիւնով մը պատկուցաւ: Ուրեմն Յիսուսի խաչին փարե-ցէք անկեղծօրէն:

Ասանա

(Շարունակելի)

ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՁԻ ՏՈՒՆԿԵՐԸ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԱԾ

ՄԵՐ ՆԱԽԵՆԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՀ. ԱՐԹԻՆԵԱՆ

Թ Ե Ղ Օ Շ

Թեղօշ, մայր փայտ. — Երբ. Որհն. — Πίτυς — Pic. — Pinus. — Pinus Pinea L. = P. Sa-
tiva Baulh. = Pin pignon, Pin parasol, Թրք.
չաւ փքըրըղ աղաճը:

Πεύκη. — Picéa. — Pin maritime, Pinus
Maritima Poir. = P. Pinaster Soland, P.
Pyrenaica Lap.

Թրք. ٱلچ ցամ. — Ար. صنوبر nelmuraw.
Պրս. چک քաւ:

Մեր նոր հեղինակները թեղօշը կը չփոխեն
թեղիին և կաղնիին հետ:

Քաջունի, «թեղօշ, chène rouvre.» կ'ըսէ:
Հայկադեան բառարանն ունի.

«Թեղօշ. άγριοβάλανος կամ δρύς, և πεύ-
χλος, ilex. quercus. pineus, abiegnus. Թե-
րեւս աղբ թեղուց, մայր փայտ նման ձիթեն-
ուց, այլ պոռուղն անուանելի՝ հանդոյն վայրենի
ընկուղոյ կամ թղոյ, խէժն առողջարար և
փայտն աղնիւ:»

Որով թեղօշ եղաւ անունը հինգ տեսակ ծառի
միանգամայն. սղոցի (ilex), կաղնի (quercus)
մայր (pineus. ցաւ), եղեւին (abiegnus) և թեղի
(orme, դարս աղաճ):

Մխիթար Արքայի բառարանը կը գրէ.

«Թեղօշ, գեղնադոյն ծառ ինչ ուղիղ բարձ-
րացեալ, որոց տերեւն է երկայն և բարակ,
և ոչ է այնքան խիտ, և սորին մեծադոյնն և
փաքրադոյնն լինի, ունի զպոռուղ հանդոյն բն-
կուղոյ, բայց է քանակութեամբ յոյժ մեծ քան
գնա և ոչ ուտի ի մարդկանէ և զտանի ի լե-
րինս և փայտն սորին է աղնիւ:»

Թեղօշն է ցաւ, pin, և Մխիթար Արքայի
բառարանը թէ և չգնի համապատասխան օտար
բառ, բայց կը նկարագրէ ամբողջութեամբ
ցաւը, մայր փայտը:

Միեւնոյն բառադրքին մէջ ասոյց բառին
տակ կայ. «Է ծառ ինչ գեղին փայտիւ, այլով
անուամբ կոչեցեալ թեղօշ (Ես. ԽԱ. 19. Եզ.
ԼԱ. 8. Զաք. ԺԱ. 2. դարձեալ սարոյ կոչի և
ծառն զի Բ Մնաց. Բ. 8. Ես. ԽԴ. 14:» Սա-
րոյն է ցնձի (cypres), զին է arşūd (ge-
névrier):

Բառագրերու այս բացատրութիւններէն կը
հետեւի որ պէտք է ի սպառ մէկգիլ գնել թե-
ղիի, կաղնիի, սղոցիի նշանակութեան գաղա-
փարը և բնգունիլ միայն որ թեղօշն է կոնա-
րեր (conifère) ծառ մը նման սարոյի այսինքն
նոճի, գիի, մայրի, սրանք միեւնոյն կոնարեր,
ոռնային ծառերու տոհմէն են և ցարդ իրենց
այլեւայլ տեսակները չփոխուած են իրարմ հետ:

Այսպէս, կամարկապղին կը գնէ. «Թեղօշ՝
տալիի, մախը, քաւ» (Հայրուստի, էջ 188):
Մախը և քաւ կը նշանակեն ցաւ, մախըն է

մայր որ տառադարձութեամբ եղած է նոյն-
պէս մարխ, այն է չիւս, չաւի պեանային կտոր-
ներ զորս կը գործածեն ի լուսաւորութիւն:
Բիշմիշեանց ալ իւր Բուսաբանութեան մէջ կը
գնէ «*թեղաշ. pinus sylvestris*»:

Հայերէն կայ նոյնպէս փիւնի բառը զոր-
մածուած չամ նշանակութեամբ, «Սանովրար,
փիճի, չափի ծառ, քաջ:—Փիճու պուղ, հար
անոպար» (Չեռագիր Հէքիմարան Փարիզի
թիւ 245, էջ 147—176):

— Եւ

վաճի

ալ պի

* *

Արդարեւ Աստուածաշունչի երկու հաւ-
ուածներուն մէջ, ուր յիշուած է քեղոշ, գոր-
ծածուած է չաւի, մայր փայտի նշանակու-
թեամբ:

1) Եռայեայ ԽԴ. 14ին մէջ Մարգարէն կը
խօսի կոտորաշաներուն մասին և կը ծաղրէ զա-
նոնք քսեղով որ լերան փայտերը կ'առնեն ու
բնոց կէսը կը գործածեն այրելու, անով կը
պաքնան և իրենց հացը կ'եփեն. իսկ միւս
կէսով իրենց կուռք կը շինեն և կը պաշտեն:

«Չայն փայտ զոր եհաւն, զսարգն կամ
զդոն, զկաղնին կամ զքեղոշն, զոր անկեաց
Տէր և աճեցոյց անձրեւ զի իցէ մարդկան այ-
րելի, առեալ ի նմանէ այրեաց և ջեռաւ, և ի
կիտոյն արար հաց և զկէսն արար պաակեր և
երկիր և պազ նոցա»:

2) Բ Մնացորդաց Բ. 8ի մէջ Սողոմոն ու-
ղեղով շինել Երուսաղէմի Տաճարը՝ մարդ կ'ու-
ղարկէ առ Բիրամ, Տիւրոսի թագաւորին, և կը
խնդրէ՝ անկէ կարող գործաւորներ և լիբանանի
ընտիր փայտեր տաճարին շինութեան համար:

«Եւ տուր բերել ինձ փայտս մայրս, սա-
րգս և քեղոշս ի լիբանանէ. վասն զի ես գիտեմ
իրբեւ զճառայս քո ոչ ոք զիտէ հառանել
փայտ ի լիբանանէ» (1)

Եռայեայ ԽԴ. 14ի մէջ Երրայեային բնա-
գիրը կը գնէ չորս անուններ ծառի. արագիւն
[cedres. լիբանանեւ մայրիներ, արդ] սխզայ

1) Մնացորդաց գրքին հնագոյն թարգմանութիւնը
զոր հրատարակեց Խալաթեանց կը գնէ.

«առեւ սողեղ քեղեւ ինձ փայտս սարգն, մայր եւ կա-
զսաւոր ի կեանքն լեռնէ, զի մեք գիտեմք, եթէ տե-
ղեկացեալ են ծառայք քո ընտրել հարկանել ի ճառայնել
փայտս ի լիբանան լեռնէ»:

yeuse. սղոցի], արդն [կաղնի], արեւ [pin,
չաւ]:

Ասորական բնագիրը, որու վրայէն եղաւ
Հայերէն տառն թարգմանութիւնը, կ'ըսէ
պարզապէս. «Անտառն [արդ=կաղնիի ան-
տառ, մէշէլիք] կարուած փայտը տանը մէջ
զեռեղեց, այն որ անոժ էր անձրեւով, որպէս
զի մարդը գործածէ զայն վառելու»:

Եթեանառնք կը գրեն. «Εκοψε ξύλον ἐκ
τοῦ δρυμοῦ, ὃ ἐφύττευσεν Κύριος, πίτυν, καὶ ὑετὸς
ἐμύρνευσεν, «Չայն փայտ զոր եհաւն յանտառն
[կաղնեայ ծոց], զքեղոշն զոր անկեաց տէր և
աճեցոյց անձրեւ», այսինքն Եթեանառնք Եր-
րայեային բնագրին չորս անուններուն տեղ կը
գնեն միայն πίτυς որ է պիճեան գիտական
անուամբ pinus Pinca L. կոչուած տեսակը և
ընդհանուր առմամբ չաւ, մայր, թեղոշ:

Յայտնի է թէ այս մասը թարգմանուած է
Յունարէնին վրայէն, որովհետեւ ոչ Երրայե-
ային բնագիրը և ոչ Ասորական թարգմանու-
թիւնն ունին զոր տեղեաց Տէր հառաւորը ինչ-
պէս է Յունարէնը, քանի որ Երրայեային
բնագիրը կը գնէ «[մարդ] կը կտրէ մայրիներ
[սարգեր, cedres], կ'առնէ սղոցի և կաղնի,
և կ'ուժովցունէ իրեն համար անտառին ծա-
ռերուն մէջէն, կը անկէ իսկ քեղոշ զոր անձ-
րեւը կ'աճեցունէ»:

Յունական ուրիշ թարգմանութիւններ ինչ-
պէս Աքիլայ, Թեոգոսիոն զորս կը յիշէ Որդե-
նէսի Hexaplesը, ընդ որս և այն Յունական
օրինակը որ չառ կը մօտենայ Հայերէն թարգ-
մանութեան (Variae lectiones e textu edi-
tionis Grabii), կը յաւելուն միջանկեալ ըլլա-
լով, Յունական բնագրին մէջ «Εκοψε [կարեց]
բառն յետոյ ἔαυτῷ κέδρους, καὶ ἔλαβεν ἀγριο-
βάλανον καὶ δρυῖν καὶ ἐκατέρωσεν ἑαυτῷ αἰ-
σίν. «[Կարեց] իրեն սարգեր [մայրի], և ա-
ռաւ սղոցի և կաղնի, և թողուց որ աճի»:

Կորին կ'ըսէ որ Թարգմանիչք իրենց հե-
տ իրեն Աստուածաշունչի Յունարէն ընտիր օրի-
նակներ որոնց վրայ սրբագրեցին իրենց առա-
ջին թարգմանութիւնը:

Այսպիսի սրբագրութեան մը հետքը կը
տեսնուի Եռայեայ այն հատուածին մէջ զոր
Թարգմանիչք հասկեցան բոլորովին և փոխա-
նակ չորս տարրեր ծառի անունները գնելու և
զանոնք եւ չաղկապով կապելու, զանոնք յի-

Պէտք է նկատել որ Հայ թարգմանութիւնը կը պահէ իւր անկախութիւնն այս հաստատմին մէջ և կը հակինք խորհելու որ թարգմանչաց մէջ Երբայեցեբէնի ծանօթութիւնն ունեցողներ կային :

Երբ Յունարէնը այս հաստատմին մէջ κέδρος, մայրի, αργευσος, դի, և πεύκη, թեղօշ կը թարգմանէ Երբայական երեզ, [մայրի], յըրօշ [նոճ, սարոյ] և ալգուսիոն, Հայ թարգմանիչք կ'ընդունին վերջինին համար Եօթանասնից հասկցած իմաստը և մերժելով զին, յըրօշը կը թարգմանեն ճիշդ, ասոյ որ է նոճ :

Այս կէտին մէջ չեն հետեւիր իսկ Ասորահան թարգմանութեան, եթէ այդպէս կարելի ըլլայ ենթադրել, քանզի Ասորերէնը կը գնէ, ճ'երզոյ վայ՝ կասրակի, վայ՝ ըշխոյ :

Երզոյն է ինչպէս Երբայեցեբէն, նոյնպէս Ասորերէն մայրի, cèdre. կասրակի, վալտոն կը թարգմանէ չաւ, pin, իսկ Brun, նոճ. Ըշխոյ զոր Glaser (Skizze der geographie des Arabens 2. 358, 364) կը թարգմանէ styra, ալբուսա, մինչդեռ մեծ մասը հեղինակներուն զորս կը յիշէ Buhl կը թարգմանեն կարմիր սանտալի փայտ : Ասորերէն ըշխոյ բառը Brun կը թարգմանէ ակակիա կամ soussa, իսկ վալտոն ըշխոյի փոխարէն ունի ligna abiegna, ևղեւինի փայտ :

Վուլգատան ունի այդ հաստատմին մէջ ligna cedrina, Arceuthina et pinea Յունարէնին պէս : Ֆրանսերէն երեք գլխաւոր թարգմանութիւնները կը գնեն. cèdre, sapin et pin (de Sacy). — cèdre, sapin, algummin (Martin), — cèdre, cypres, sandal (Segond) :

* *

Թեղօշը կը պատկանի մերկաեղի տունկերու մէջ կոնարեբնեւու տոճմին, ինչպէս է զին, նոճը, ևղեւինը, և սեռնային ծառ է. թեղօշին թեկերը, որոնք կը պաշտպանեն սերմերը, իրենց վրայ ցցուած մաս մը ունին, տերեւները՝ որոնք շատ յատկանշական են, կը նմանին երկայն տեղեւներու, որոնք առ հասարակ զոյգ, երբեմն, ըստ տեսակին, մինչև 5 թիւով, կ'եննեն բարակ պտտեանէ մը :

Թեղօշը միաբնակ ծառ է, որձ և կգ ծաղիկները կը դասուին առանձինն միեւնոյն ծառին վրայ, որձ ծաղիկները որոնք դարնան կը

կազմեն զեղին խուրձեր կամ ողկոյցներ ուտերու ծալքը, երբեմն այնքան առատօրէն որ ծծուղքի անձրեւներ կը կազմեն տարածուելով օդին մէջ :

Էդ ծաղիկները մէկ մէկ երկայնածեղ դունտեր կը շինեն ճիւղերու անութը, այս կոնեքը (cône, strobile) երկու, երեք տարիէն կը հասունանան, ինչպէս են պտուղները Pin parasol, Pinus Pinea L. տեսակին, Յունական ռետս որ Պոլսոյ մէջ ծանօթ է զըսքրֆ աղանձ անուամբ և հնորայից խումբեր կը կազմէ վոսփորի բարձունքը հովանոցի ձևով. այս տեսակին պտուղը կ'ուտուի և կը գնեն կերակրոյ մէջ, չաւ զըսքրֆ :

Թեղօշի այս տեսակը շատ կայ Սուրիոյ մէջ ուր առատօրէն կայ մանաւանդ Հայկապի քեղօշ



Թեղօշ.—Pinus Sylvestris L.

(Pin d'Alep, Pinus Halepensis Miller) ըստած տեսակը և կը տարածուի ծովեզերքը փոխաբէն ծովային քեղօշին (pin maritime. P. maritima Poir.—P. Pinaster Soland) որ առատօրէն կը դասուի Միջերկրականի արեւմտեան եզերքը, նոյն իսկ Պոլիս Իշխանաց կղզիներուն մէջ :

Հայէպի թեղօշը բարակ և ճկուն տերեւներ ունի, կոնքերը աւելի երկար, սրածայր են և կարճ կանթ (péduncule) մ'ունին, սերմերն են փոքր (7 հազարորդամէտր), իրենցմէ 4 անգամ աւելի մեծ թեւերով :

Լիրանանի բարձրաւանդակներուն վրայ կ'աճի թեղօշի P. Brutia Tenore ըստած տեսակը որ կարծր, հաստ տերեւներ ունի և ցրցուած, անկոթ (sessile) կոնքեր :

Թեղօշները շատ յարգի են, կ'ունենան մինչեւ 50 մէտր բարձրութիւն. անոնցմէ կը չինեն նաւերու կայմերը և լաւ կարասիներ:

Կու տան տեսակ տեսակ սեւտիներ, բեւեղն (térébenthine) խայծղան, կոշիլան:

Անոնց որոնք փափուկ կուրծք և թոքեր ունին, թեղօշներու մօտ բնակութիւնն առողջարար է: Վայրի քեղօշի (pin Sylvestre) ծիւրը (bourgeon) կը խաշեն (décoction) կամ թէյի պէս կը պատրաստեն (infusion) 20 առ 1,000 համեմատութեամբ և կը խմեն իբրեւ միզարեւ և թոքերը կաղցուրդ: Վայրի թեղօշին տեղեւներէն կը հանեն նոյնպէս տեսակ մը բուրդ. տեղեւներուն խաշած ջուրը կը գործածուի լուղանք յօգագաներու համար:

→→→→→←←←←←

ՍԱՐԳՈՆԻ ԱՐՇԱԽԱՆՔԸ Վ.Ա.Ն.Ա.Յ. ԵՒ ՈՒՐԱԿՈՅ ԼԻՃԵՐՈՒՆ ՇԵՋԱՆԱՆԵՐԸ

2.

Սարգոն ապա կը նկարագրէ իր արչաւախումբին յառաջնադարութիւնը՝ ակներեւարար Ուրմիոյ լիճին արեւելակողման գաւառներուն մէջէն: Քաղաքներ և գիւղեր կա՛մ անձնաւոր կ'ըլլան, և կամ բռնի կը գրաւուին և քանդ ու աւեր կ'ըլլան:

Ուառու լեռան (որ Մ. Տանժէնի կարծիքով Սէնէնա լեռն է՝ Գաւրէթի հարաւակողմը) կիրճերուն մէջ Սարգոն կը հանդիպի իր մեծ թըշնամիին, Ուրարտուի Ուրսա թագաւորին, բանակին: Ուրարտուցիներուն օգնութեան փութացած էին դաշնակից Մեթաթիի ոյժերը: Ճակատամարտին արդիւնքը Հայաստանի թագաւորին համար աննպաստ կ'ըլլայ: Սարգոն կը պատմէ թէ սարսափելի ջարդ մը տուաւ թշնամիին և զայն հալածեց Ուառու լեռնէն մինչև Զիւմուր, և կը յարէ «Ուրսա՛ արծիւին առջեւէն փախչող բուի նման սարսափահար ի փախուստ դարձաւ և ռճրագործի մը նման լքեց իր մայրաքաղաքը»: Այս յաղթանակին չորսիւ Մաննացիք կարող եղան գէթ ժամանակի մը համար զերծանիլ Ուրարտուցիներուն և անոնց դաշնակիցներուն անպատակումներէն: Եւ Սարգոն իր բանակատեղին կը վերադառնայ «սրտի բերկրութեամբ և ուրախութեամբ, եր-

գիչներով, քնարներով և թմրիկներով»: Գաւառին բնակիչներն Ուրսայի այս պարտութեան պատճառաւ յառաճաւաճ աւերակոյտերու կը վերածեն Ուաղայա ամրացեալ քաղաքը և անոր չրջակայ գիւղերը, և խոստ կը հետանան այդ սահմաններէն: Սարգոն կը ժամանէ լքեալ քաղաքը և անոր աւերումը կը լրացնէ՝ հիմնադրաւ քանդելով և հրկիզելով անաւեր մնացած տուները: Ասորական բանակը կը շարունակէ իր հրկրաքանդ արշաւանքը Ուրարտուի այլեայլ գաւառներուն մէջ՝ աւերելով և հրդեհելով բազմաթիւ քաղաքներ և գիւղեր: Արչաւախումբը Ուրմիոյ լիճին հիւսիսային կողմէն դառնալով յառաջ կը խաղայ դէպ ի վանայ լիճին հիւսիսային սահմանները:

Ապա Սարգոն կը նկարագրէ իր ժամանումը Այատու կոչուած տեղը, ուր կ'ըսէ, կային 50 քաղաքներ՝ շարուած «ալեծովի ծովի մը եզերքը»: Ամենայն հաւանականութեամբ վանայ ծովին հիւսիսային ափունքին վրայ կը խօսի հոս Ասորական ինքնակալը: Նորագիւտ արձանագրութեան մէջ այդ բոլոր ծովեզերեայ քաղաքներուն անունները յիշուած են, բայց Սարգոն մասնաւորապէս կը խօսի Արճիսթիւնայի (Արճէշ)՝ և Գալլանիայի վրայ: Անոնց առաջինը կը կոչուի Ուրսայի նախորդներէն միոյն, «Արճեսթիի (Արդիստիի) քաղաքը»: Այս երկու քաղաքներն ալ հզօրապէս ամրացուած էին և յանձնուած բնիկ քաջնորդ զօրաց պաշտպանութեան: Բայց պահապան զօրքը Ասորեստանցիներուն գէթ չի ճակատիր, այլ փախուստ կու տայ և կ'ապաստանի ամրութեանց ետեւը: Ասորական արչաւախումբը կը թալանէ չրջակայ 87 գիւղերը և զանոնք աւերակոյտերու կը վերածէ:

Սարգոն շարունակելով իր մարտական արշաւը կ'անցնի երեք գետերէ և կը ժամանէ Ուալայա անուն շատ կարեւոր քաղաքը, որ Նայրիի և Ուրարտուի սահմանագծին վրայ կը գտնուէր, և զոր Մ. Տանժէն կը նոյնացնէ արդի Բաղէշ քաղաքին հետ: Նորագիւտ պնտրելով արձանագրութեան համեմատ Ուրսա իր յոյսը մասնաւորապէս այս քաղաքին վրայ դրած էր, վասն զի ուրիշ բերդաքաղաքներէ աւելի հզօրապէս ամրացուած էր ան: Տարտու կոչս չկայ թէ Ուրարտուի զինուորական կառնարագոյն կայաններէն մին էր այս բերդա-

քաղաքը, և անոր պաշտպանութիւնը յանձնուած էր պահապան ստուարաթիւ զօրաց։ Սարգսն կը սրամէ թէ քաղաքը անուեցաւ յետահողմեան յարձակումով մը, և 6 ամբացեալ քաղաքներ ու 40 զիւղեր Ասորեստանցւոյ ձեռքն ինկան։ Ուրարտուի իշխանութեան ոյժը խորտակած համարելով Սարգսն կը շարունակէ իր յառաջխաղացումը և կը մանէ Նայիրիի թագաւորին հօղը։ Այս թագաւորը դուրս կը փութայ իր մայրաքաղաքէն, Խուսիւսքիայէ, (որ թերեւս արդի Աղբրդն է կամ մօտակայ վայր մը,) և դիմաւորելով Ասորեստանի ինքնակալը՝ հպատակութիւն կը յայտնէ, անոր ոտքերը կը համբուրէ, և ձիեր ու արջաներ կը նուիրէ։

Ապա Սարգսն մանրամասնօրէն կը նկարագրէ Մուսասիրի (Մուշ) Ուրդանա թագաւորին երկրին նուաճման պարագաները։ Արշաւախումբին յառաջխաղացման գծաւորութիւնները վառ գոյներով կը պատկերացուին։ Սարգսն կը յետաձգէ իր Ասորեստան վերադարձը՝ միտած Ուրդանան հպատակեցնելու նպատակով, և «մեծ սիրանեղութեամբ» կը հրամայէ որ իր հեծելազօրքը և ուղղական կառքերը հայրենիք վերադառնան։ Եւ այս միջոցին կը թուի թէ Ասորական բանակին մէջ թագաւորին կառքէն զատ ուրիշ չէր մնացած։ Ո՛չ մէկ թագաւոր կամ իշխան, կ'ըսէ Սարգսն, երբեք իրմէ առաջ մնացած էր այս անթափանցելի լեռներէն։ Արշաւախումբին ուսմիտները իրենց տապաքներովը հազիւ կը յաջողէին խիտ անտառներուն մէջէն բանալ նեղ շաւիղ մը, որուն կը հետեւէին զօրքերը մի առ մի։ Ասորեստանցիք կը հարկադրուէին ուսումբարձ տանիլ իրենց թագաւորին կողքը։ Սարգսն վերջապէս կը հասնի Մուսասիրի բանակին, և պարտութեան կը մասնէ զայն։ Ուրդանա կը թուի թէ կը յաջողի փախչիլ և փրկել իր անձը։ Սարգսն կը մանէ պարտեալ թագաւորին մայրաքաղաքը, և կը թալանէ թէ՛ մեհեմանին և թէ՛ արքայական պալատին գանձերը։ Պնակիտը մանրամասնօրէն կը ցուցակադրէ գրաւուած այլազան և մեծարժէք առարկաները։ Ամէնէն թանկարժէք ուտարը կը համարուէր արձանախումբ մը, որուն մէջ կ'երեւէին Ուրարտուի Ուրսա թագաւորին և անոր երկու մարտաձիերուն ու կառապանին

անդրիները, և որ սա վերտանութիւնը կը կրէր «Երկու ձիերով և միակ կառապանով իմ ձեռքս դրաւեց Ուրարտուի թագաւորութիւնը»։ Այս մեծադանձ թալանը Ասորեստանի զրկուեցաւ, և Մուսասիրի կցուեցաւ Ասորեստանեայց կայսրութեան։ Սարգսն պատկերած ժողով կը նկարագրէ թէ ի՞նչպէս Ուրսա յուսահատութեան մասնուեցաւ երբ Մուսասիրի աւերումին և Ասորեստանի կցումին լուրն ընդունեց։ Ասորեստանցիք՝ արգարե կատարելապէս նուաճեալ էին երկիրը։ Սարգսն կը գրէ, «Նայիրիի մէջ անթիւ օրերու համար արցունք հոսեցուցի։ Ասորեստանի թագաւորը իր յիշատակագրին վերջաբանին մէջ շնորհակալութիւն կը յայտնէ իր չաստուածներուն, և հակիրճ ամփոփումն ընելով իր յաջողութիւններուն՝ կը յայտարարէ թէ Ուրարտուի մէջ լնդ ամէնը 430 քաղաքներ նուաճեց։

Կը յուսանք որ Հայ բանասէրներ մասնաւոր ուսումնասիրութեան ատարկայ կ'ընեն Սարգսնի այս շատ ուշադրաւ արձանագրութիւնը, և կարող կ'ըլլան աշխարհագրական և պատմական կարեւոր տեղեկութիւններ քաղել անկէ Հայոց նախաշխարհին նկատմամբ։ Փափաքելի է որ ներկայ սերունդը աւելի լիակատար ծանօթութիւն ունենայ մեր նախնեաց աշխարհին այն բնակիչներուն մասին, որոնք քաջարար պայքարեցան Ասորեստանեայց մեծագոր կայսրութեան հետ, և պարտութիւններ կրելով հանգերձ՝ իբրեւ ազգ մնացին աննուաճ։

Յ. Ա. Ը.

ԳՈՂԱՐՆԵՐ ԱՆԳԼ. ԳՐԱՆԱՆՈՒԹԵՆԷ

ՊԱՏԻՆ ԺԱՄԱՅՈՅՅԸ

Լ. Վ. ԼՈՆԿՏՆՈ

Թարգմ. ՍԱՀԱԿՍԵՐՈՂ

Յաւիտենականութիւնը ճշմանական կառուար ժամացոյց մըն է, որուն ճշմանակը դերեղմաններու լուռութեան մէջէն կը կրկնէ սա երկու բառերը. — Յաւէ՛տ-եքքեք, երբեք-Յաւէտ . . . :

Jacques Bridaine

Անշուք գիտիմ փողոցին քիչ մը հեռուն
Անտառնոցը հիմաւոցը հո՛ն է դեր.

Հոն՝ ուր դաշար բացասականի մեջ սիրուն՝
Սեզ ևնիկներ կ'երկարեն շայն շատերներ .
Հոն՝ ուր անցիկ պրահին մեջ զարթարուն ,
ճօճանակն հին՝ կը յանկերգե անեկուն—

«Յառհ՛ս—Երբեք
Երբե՛ք—Յառհս :»

Ան անդրախի կիս ամառուն մօտ է կանգնած,
Ու իր մանուտ, կաղնիաշէն փոսին մեջ
Երշան կու սայ , կ'անցնի կ'երթայ անդադար,
Իր քիկնոցին մեջ կը զգլիքսած ու անդէ՛րջ՝
Վանականի պէս կը պատահէ իրենց սրտնագին
Բոյր անունը՝ որոնք անկի միշտ կ'անցնին—

«Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Յերկ ասեն մեղր է ու խոշ ճայնն անոր,
Բայց ընթանա՞ծ լոռաքանն մեջ գիշերուն
Մեկին է ան , փայլածփն պէս մեկնաւոր,
Կ'արձագանգէ սրտին համակ, անուսնան,
Կը դրդորդէ տախտակաւուն ու ձեռքուն,
Յանկերգեղով սենեակներուն , դրոներուն—

«Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Տառապանքի եւ Բերկրանքի օրերուն՝
Օրերուն մեջ, ա՛հ , Մընունդի ու Մանուսն ,
Ժանականի հողովոյքին անդադրուն՝
Երբ ամէն ինչ կը փոփոխի , ա՛հ միայն՝
Աստուած որպիս , կարծես գիշե՛ր ամէն բան,
Որ կանգնած միշտ կը յանկերգէ նորանայն .—

«Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Հոն՝ սրտին մեջ սուր եւ կասարեղ
Ասպրնչական խորախնայնները բոյր .
Կը անհասի օճախը հոն շա՛տ օրեր .
Կը սրնանի , ա՛հ , հոն որչա՛փ ուխտաւոր .
Դիւարաբա՛քի պանակն ամառն ան՝ որպիս
Կընայի (1) մը հին կ'ազդարարէ մեզս աշպիս .—

«Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Հոն՝ մանուկներ կ'ուսուսէին ցրնծագին,
Կը շրջէին հոն աղջնակներ երագուն . —

Օ՛, փայլունքիւնը օրերուն ու կեանքին,
Հընայններն , օ՛, Ժանականին ու Սիրոյն,—
Բայց ճօճանակն ազնիի պէս համերգ յար
Ժաներն անդա՞յ ու յանկերգե՞ց իրենցար .—

Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Այդ սենեակին մեջ երեքու ժպտալին
Հարուն՝ ըզգեցած հարսանեկան հագուստներ,
Ու, հո՛ղ դարձաւ պանկեցաւ ձիւն պատմեցին
Մեջ մեռածն ալ, լոռաքանով մ'անկեր...
Ու, աղօթքի պահարգունին մեջ միայն ,
ճօճանակին հեկք՝ բոյր անուսնան...—

Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

Անոնք ամենքն հիմակ եղած են զիրցան,
Անուսնացած են ունակ, ու, ունակ ալ
Մեռած՝ արդէն, երբ ես հեծֆով մ'ողբալիս
Կը հարցնեմ. «Կրնա՞ն անոնք, ա՛հ , դարձաւ
Հաւաքով հոն՝ օրերն վերջ աշտ թոյր .»
Ու ճօճանակն կը յանկերգէ անաւոր .—

«Յառհ՛ս—Երբեք ,
Երբե՛ք—Յառհս :»

— «Հոս երբե՛ք, բայց հոն յառիսեա՛ն, յառիսեա՛ն
Հոն՝ ուր ցաւ , հոգ ու բաժանում կ'անհետին .
Հոն՝ ուր չը կայ Մահ, Ժանական ալ ուսրայն .
Հոն՝, յառիսեա՛ն, հոս՝ ո՛չ պահիկ մ'իսկ չեկին...
Հոն :» ճօճանակն Յառերժոքեան անդադար
Պատասխանեց աշպիս զընար, մեղրնար —

«Յառհ՛ս—Երբեք .
Երբե՛ք—Յառհս . . . :»

ՏՂԱՅՈՑ ԷԶԸ

ԿԱՂ ԻՇԽԱՆԻԿԸ

ԵՒ

ԻՐ ԹՈՒՂԱՂ ԼՕԳԻԿԸ

Առակ մը դեռասիններու եւ տարեցներու համար

Հեղինակ՝

Թարգմանիչ՝

ՄԻՍԻՍ ՄԻԼԸՔ ՔՐԷՅՔ

ԳՐԻՉ - ՔՆԱՐ

ԳԼՈՒԽ Է.

1.

«Թագաւորի մը պէս երջանիկ :» Թէ ո՛ր-
չափ երջանիկ են թագաւորներ՝ ես չեմ կրնար
ըսել , ոչինչ աւելի գիտեմ քան Իշխանիկ Յա-
ւակը , թէ՛ն ինք ալ ասեմք թագաւոր եղած

(1) Հին ատեն տապալանները խորախնայն սեղանին վրայ մարդկային կմախք մը կը դնէին , անոր նայելով Թեոքրոսէլու համար : Հեղինակը աս կ'ակնարկէ :
Փանօր. Ա. Մ.

էր: Բայց ան այդ մասին բան մը չէր յիշեր, և իր գայեակէն զատ ոչ ոք կար այդ մասին իրեն բան մը ըսելու համար, գայեակէն որ մահու սպառնալիքով արդիւրեւած էր անոր մեռած ծնողքին, թագաւոր հօրեղբօր կամ իր պատմութեան սրեւէ մէկ մասին վրայ բան մը իմացնելէ:

Իշխանիկը երբեմն ինքնիրեն կը մտածէր թէ արդեօք ինք ալ ուրիշ տղաքներու ունեցածին պէս հայր կամ մայր ունեցած է, թէ անոնք ինչի կը նմանէին, և թէ ինչո՞ւ բնաւ տեսած չէր զանոնք: Բայց անոնց մասին բան մը չգիտնալով՝ զանոնք չէր կարօտնար: Միայն մէկ կամ երկու անգամ, երբ գեղեցիկ պատմութիւններ կը կարդար մանուկներու և անոնց մայրերուն մասին, որոնք կ'օգնէին անոնց զօտարութեան մէջ, կ'ամօքէին զանոնք հիւանդութեան ատեն, ինք ալ հիւանդ, մենաւոր ու ձանձրացած զգալով ինքզինքը՝ կը խորհէր թէ ի՞նչ կ'ըսէր իր մօր որ բնաւ եկած չէր զինքը տեսնելու համար:

Յետոյ իր պատմութեան դասերուն մէջ ան հարկաւ կը կարդար թագաւորներու և իշխաններու վրայ, տարբեր երկիրներու կառավարութիւններուն վրայ և հոն պատահող դէպքերու վրայ: Թէև ան այս բոլորը շատ տարատնօրէն կ'ըմբռնէր՝ բայց քիչ մը կ'ըմբռնէր, և իր պատանեկան ուղեղը կը յոգնեցնէր անոր վրայ, և իր գայեակը կը շուարեցնէր հարցումներով, որոնց գայեակը կը պատասխանէր կտրուկ ու գաղտնալից պատասխաններով, և այդ պատասխաններն իրեն ա՛լ աւելի մտածել կու տային:

Ան մտածելու համար շատ ժամանակ ունէր: Թուղ-լօգիկին մէջ իր վերջին ճամբորդութենէն ետքը, որ այնչափ վիշտ պատճառած էր իրեն, անոր աշխարհ տեսնելու փափաքը կերպով մը տկարացած էր: Կը բաւականանար իր զիրքերը կարգաւորել և աշտարակին պատուհանէն դուրս նայելով, մտիկ ընելով իր սիրական արտոյտը, որ այն օր իրեն հետ առն եկած էր ու ա՛լ բնաւ բաժնուած չէր:

Իրաւ էր որ ան չէր երեւնար, թէ անոր գայեակը երբեմն շատ նուազ կերպով մը կը լսէր անոր ձայնը և կ'ըսէր, «Ի՞նչ է այդ դուրսի սոսկալի ձայնը», բայց ան անկէ կար-

կանգակ մը չիմեղու հաճելի առիթը բնաւ չունեցաւ: Իշխանիկ Յաւակ իր սիրականը մինակ կը վայելէր, ու թէև քիչ անգամներ կը տեսնէր զայն՝ բայց գիտէր թէ իրեն մօտ էր, և շարունակ, օրուան անտուր ժամանակներուն մէջ, մինչև անգամ գիշերը անոր աղուոր երգը կը լսէր:

Բոլոր ձմեռուան ընթացքին — այնչափ որչափ տարբերութիւն կար ամառուան և ձմեռուան միջև Անյուսութեան Աշտարակին մէջ — փոքրիկ թուշունը զայն զուարթացուց և զրօսցուց: Իշխանիկը հազիւ թէ ուրիշ բանի մը պէտք կը զգար — պէտք չէր զգար մինչև իտի իր թուղ-լօգիկին, որ ծրարուած ու անտեսուած, ու իր անթիւ հանգոյցներով կապկպուած կը մնար անկիւն մը: Անոր կնքամայրն ալ քովը չեկաւ: Այնպէս կը թուէր թէ ան այս գանձերը տուած էր անոր ու զայն մինակ ձգած էր — զանոնք գործածելու կամ կորսնցնելու, օգտագործելու կամ չարաչար գործածելու համար, իր ուզածին համեմատ: Ահա այդ է ա՛մէնը զոր կրնանք ընել տղաքներու, երբ անոնք մեծ տղայ ըլլան, սխալը չիտակէն զտակելու չափ մեծ, բռնադատել կարելի չըլլալու չափ մեծ ըլլան:

Իշխանիկ Յաւակ հիմա բաւական մեծ տղայ մըն էր: Մե՛ղք որ երկայնահասակ չէր, արդէն իր խեղճ, կծկուած սրունքներով բնաւ պիտի չկրնար ըլլալ, սրունքներ որոնք անօգուտ ու միայն արդեւք մըն էին: Բայց ան խոշոր ու զօրաւոր էր. մեծ ու լայն ուսեր ունէր մկանաւոր թեւեր, որոնց վրայ իր մարմինը կրնար գարձնել կապիկի մը պէս: Բնուած թիւնը իբր թէ փոխարինած ըլլալու համար անոր անօգուտ սրունքներուն՝ աւելորդ ուժ ու ճարպիկութիւն տուած էր անոր: Դէմքն ալ շատ գեղեցիկ էր, նուրբ, պնդակազմ, աւելի առնական, բայց նորէն ալ իր մանկութեան քաղցր դէմքը — իր մօրը դէմքը:

Անոր մայրը ո՛րչափ պիտի փափաքէր անոր նայելու ու թերեւս նայեցաւ ալ — ո՞վ գիտէ:

Տղեկը թանձրամիտ ալ չէր: Ընտրած ամէն բանը կրնար սորվիլ — և կ'ընտրէր ալ, ինչ որ յաջողութեան կէտէն աւելին էր: Ան իր դասերը չէր թողուր մինչև որ չլմնցնէր զանոնք ամբողջութեամբ. իր դասերուն աշխատիլը երբեք իբրեւ պատիժ չէր նկատել:

թէ և երբեմն անոնք չատ դժուարութիւն ալ տային իրեն :

«Բայց» — կը խորհէր ան, «մարդիկ կ'աշխատին, և մեծ բան է մարդ ըլլալ — ալ աւելի իշխան եւս ըլլալ — կը խորհիմ թէ իշխանները թաղաւորներէ զատ ուրիշ բոլոր մարդերէ աւելի կ'աշխատին : Այն իշխանները որոնց մասին կը կարդամ՝ ընդհանրապէս թաղաւոր կ'ըլլան : Արդեօք» — տղան միշտ հետաքրքիր էր այդ մասին — «դայեակա» — և որ մը վրդոված էր զայն յանկարծակիս հարցումով մը — «ըսէ ինծի, — ես թաղաւոր պիտի ըլլամ երբեք :»

Կինը կեցած՝ անպատմելի կերպով չուարած : Իր դործած ոճիւրէն ի վեր բաւական ժամանակ անցած էր — եթէ երբեք դործածը ոճիւր էր — ինչպէս նաեւ իր դատապարտութեան վճիռէն ի վեր, և կինը քիչ անգամ կը խորհէր անոր մասին : Մինչև իսկ իր պատիւմին — ցկեանս արգելափակուած մնալ Անյուսութեան Աշտարակին մէջ — աստիճանաբար վարժուած էր : Վարժուած էր նաեւ սլաքի կող իշխանիկին, իր օրարտականութեան, զոր նախ կ'ատէր, թէ և զայն կենդանի պահելու համար պէտք եղած ամէն բան խնամքով կ'ընէր, որովհետեւ անոր կեանքէն կախալ էր իր իսկ կեանքը : Բայց վերջերս ալ դադրած էր զայն տանել և կերպով մըն ալ զրեթէ կը սիրէր զայն — աս նուազն անոր համար կը տրտնուէր — անմեղ մանուկ մը որ հոս բանաստղանուած էր մինչև իր ծերութիւնը — և եղած էր իրեն պէս դանդաղ ու սպառած արարած մը : Երբեմն զայն կը զիտէր և իր մասին զգացած վիշտէն աւելին կը զգար անոր վրայ : Կայն տունները տղեկը անհետնելով որ իր զայն հալը նուազ արգահատելի և տղեկ կին մը կ'երեւար՝ սովորաբար ըրածին պէս չէր քայուեր անկէ :

Տղեկը այս անգամ ալ չքաշուեցաւ դայեակէն և ըստ, «Գայեակա, սիրելի դայեակա, քեզի նեղութիւն պատճառել չեմ ուզեր, բայց ըսէ ինծի թէ ի՞նչ է թաղաւոր մը, ես ալ թաղաւոր պիտի ըլլամ» :

(Շարունակելի)

ՅՕՂՈՒԱԾԱԳԻՐՆԵՐՈՒ

ԲԱԺԻՆ

ԴԻՑԱՊԱՇՏԱԿԱՆ ՆՇՄԱՐՆԵՐ

Գ.Ս.Ի.Ս.Ռ.Ի ՄԻՋ

Խ. ԼԵՒՈՆԵԱՆ

Գ.

10. Հրձիկ. — Այս բառը վանի գաւառաբարբառին մէջ կը նշանակէ պուլպուլի կամ պուճուճապատանք, որ յաւէտ աղջկան մը կամ հարսի մը ձեւը կ'ունենայ, հաղցուած միւսնայն տարադով և իրբեւ խաղալիկ պղտիկ աղջնակներուն յատկացուած :

Ճիշդ յիշեալ ձեւով ու տարադով կը պատրաստուի նաեւ այն խոշորիկիկ պուլպուլիկ, որ Համբարձման տօնին ատեն կը չինուի հասուն աղջիկներու միջոցաւ և կը կոչուի վիճակ. միայն սա տարբերութեամբ որ այս վերջնայն իրանը կը բաղկանայ նախնական ջուրով լի սափորէ մը, որուն մէջ տեղաւորուած է այն պուլպուլիկ վարի մասը, ամբողջ սափորը իր շրջազգեստին ներքեւ ծածկուած, և կը կոչուի Համբարձման բախտալիճակ, ի յիշատակ Մատթիայի, որ քնարուեցաւ միտասան առաքեալներու վիճակարկութեամբ : Ահա այս բախտալիճակը կը պատրաստուի և կը դործադրուի հետեւեալ եղանակով :

Համբարձման տօնի նախօրեակին իրիկունը՝ արեւը մարը մանկէն վերջ, խուճի մը երկսեռ մանուկներ սափոր մը ձեւքերնին բռնած և կամաւոր համբեր ձեւացած՝ կ'սկսին իրենց թաղին եօթը տուններէն ջուր հաւաքել և այսպէս այն ջրալից սափորը նոյն իրիկունը տան տանիքը կը դնեն, ամբողջ գիշերը հոն մնալու և երկնից աստղերուն տակ նախնականանալու պայմանով : Որովհետեւ նոյն Համբարձման պիշերը, ըստ իրենց համոզման, երկինք ու երկիրը ի պատիւ Քրիստոսի սուրբ Համբարձման՝ ակնթարթի մը մէջ իրարու կը հոլին և այսպէս աստղերը նոյն ջուրին դոյնելով կը նախնադործեն զայն :

Յաջորդ առաւօտը նոյն թաղէն մի քանի կնիկներ մանաւանդ հասուն աղջիկներ մէյմէկ նշանաբան կը ձգեն այս սուրբ ջուրին մէջ, ապա

յաջորդ կիրակին կամ քառասուն օրէն վերջ տան մը կամ պարտեզի մը մէջ հաւաքուելով՝ նոյն սափորն, ինչպէս ըսուեցաւ, պուպրիկի մը կը վերածեն և կ'սկսին թմբկահարութեամբ երգել և այն պուպրիկը ձեռքերնին առած խաղցնել փոփոխակի, անոր յատկացուած դուստանական երգերով, և այս երգերուն մէջ յաւէտ կը լսուին պախարակիչ կտորներ ուղղուած ամուրի երիտասարդներուն, որոնք ամէն ջանք ի գործ դրած էին գողնալու նոյն վիճակացոյց պուպրիկը, զայն կազմող ամուրի աղջիկներուն ջանքը պարապ հանելու համար։ Ահա այսպէս նոյն օրը մինչև իրիկուն երգելէ, պարելէ և կերուխումէ վերջ, կ'անջատեն այն պուպրիկի մարդանման մասը իր իրանը կաղմող սափորէն, մէջանդ կը դնեն մերկ սափորը իր նուիրակն ջուրով և բախտանշաններով լեցուն։

Յետոյ իր աջ ու ձախը և աշխարհիս չորս կողմը տարբերել չգիտցող միամիտ աղջնակ մը կամ տղայ մը սափորին մօտ կը բերեն, զայն անուանելով «վիճկի հարս»։ Այս միջոցին նոյն խումբին մէջ գտնուած բանգէա կնիկները կ'սկսին խորհրդաւոր ոտանաւորներ արտասանել և իւրաքանչիւր արտասանութեանէ վերջ կը հրամայեն այդ «վիճկի հարս» կոչուած փոքրիկին որ իր ձեռքը նոյն լայնարեւրան սափորին մէջ խոթէ և բախտանշաններէն մէկը գուրս հանէ։ Ահա գուրս հանուած բախտանշանը որի որ վերաբերի, անոր ապագայ բախտաւորութեան կամ անբախտութեան վիճակը կը հասկցուի յիշեալ արտասանուած կտորին յաջող կամ ձախող իմաստէն։

Իրեւ նմոյշ մը նոյն յաջող և ձախող կտորներէն յառաջ կը բերեմ հետեւեալներ։

1. Արեւ քե սսկի կուպայ (հին զարդ մը)

Լիւնակն՝ արծաթ թամաղայ (»)

Քեդ պիտէր պարոն-աղայ։

Յիշեալ խօսքին իմաստը կը ցուցնէ թէ նոյն բախտանշանին տէրը եղող աղջկը ապագային պիտի երջանկանայ յաջողակ ամուսնութեան բախտաւորութեամբ։

2. Թէ ձեռդ տառ կանաչ խտին

էն կանաչ խտ կը չորնայ,

Թէ ձեռդ տառ պաղ փաղաւորնու քոյման

էն քաղցիկիլը քարանայ։

Ե թէ նոյն բախտանշանին տէրը ձախող վիճակի մը պիտի տիրանայ ապագային։ Ահա այսպէս կը շարունակուի ցվերջ մինչև որ այն ջրալից սափորին մէջ եղած բոլոր բախտանշաններն ալ գուրս հանուին մէկիկ մէկիկ։ Անկէ ետք կը վերջանայ արարողութիւնը և կը մեկնի գործադիր խումբը, իւրաքանչիւրն իրեն յատուկ եղած բախտագուշակ խօսքին յաջող կամ ձախող երեւակայութեամբ որոշուին։

Այս սովորութիւնը վերջանալու վրայ է քաղաքին մէջ. իսկ գեղերու մէջ կը շարունակուի տակաւին, մանաւանդ մեր Լէզք (Արաւէզք) գեղին մէջ մասնաւոր թափ մ'ունի։ Արդ՝ քննենք մի քիչ թէ վերոյիշեալ Հրձիկ կամ Սրձիկ և Վիճակ բաւերը ուսկից՝ ծագում առած են, և թէ ինչ կը նշանակեն իրրեւ գլխաբանական նշմարներ, որոնք հաւատարմութեամբ պահուած են այժմ գաւառի մէջ և կը գործադրուին, թէև այլափոխուած կերպով։ Գիտենք թէ մեր երանելի հայրապետները՝ ինչպէս նախկին շատ մը մեհեանները՝ Բրիտտոնէական վանքերու և եկեղեցիներու վերածած են, որպէս են Անձեւացեաց գաւառի Հոգւոց վանքը, Մոկաց Փութիկի Սբ. Գեորգի վանքը։ Տարօնի մէջ Գլախայ կամ Սբ. Կարապետի վանքը, ևն.։ Այնպէս ալ նախկին մի քանի հեթանոսական տօներն ու արարողութիւնները Բրիտտոնէականի վերածուած են նորէն, նորադարձ Հայերուն հաճելի ընելու նպատակով, ինչպէս են Տեառնընդառաջի, Համբարձման, Վարդապետի տօները, ևն.։ որոնց մասին կը յուսամ գրել ուրիշ առթիւ։ Ոմանք կ'ենթադրեն թէ նոյն խիւ այժմեան սովորական դարձած պուպրիկները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ մեր հեթանոս նախնեաց առանին փոքրիկ կուռքերու կամ թերափներու այլափոխեալ մնացորդները։ Այսինքն՝ հեթանոսական չրջանէն վերջ՝ երբ տիրող կրօնքն էր Բրիտտոնէականութիւն, ահա այդ կերպով յիշեալ տնական փոքրիկ թերափներուն արմէքն ու նուիրակն նախնիները կորսուելով, այլեւս՝ անոնք՝ ճիշդ խաղալիկ տրուեցան փոքրիկներուն և ձեռքը ինչ որ անկէ հետք սովորութիւն դարձաւ և այդ պէտքը յառաջ բերաւ արդի պուպրիկներու գոյութիւնն ու գործածութիւնը, և յատուկ արուեստ մը կազմեց Արեւմուտքի մէջ

անոնց կազմութիւնը, ինչպէս կը տեսնուի այսօր:

Բայց հին Հայերը՝ որոնք դեռ ծանօթացած չէին Եւրոպական պուպրիկներուն, կամ թեւրեւս նոյն իսկ հոն ալ դեռ գոյութիւն ունեցած չէր պուպրիկներ չինեջու արուեստը, անոնց պէտքն զգալով, իրենք անձամբ կը կազմէին իրենց պուպրիկները, որ մասնաւորապէս իզական սեռի միջոցաւ կը շինուէին, ինչպէս տեսնուեցաւ վերը յատկանշօրէն անուանելով զանոնք խրճիկ կամ հրճիկ:

Ահա այս հրճիկ յորջորջումը յատուկ աղերս մը ունենալու է հեթանոսական շրջանի հաւատքով բառին հետ: Այս հարցուկ անունը՝ ինչպէս կը տեսնուի Գործք Առաքելոց Ժ. 2 զլիսուն 16 համարով, տրուած է այն կարգ մը կիներուն որոնք «հարցուկ ողի» ունենալով՝ դուշախութիւններ կ'ընէին կամ կը պատգամաւ խօսէին: Ինչ որ նորէն մէկ մասնաւոր ձեւն ըլլալու էր այն պատգամատու քրմանոյններուն, որոնք Դեղփիսի Ապոլոնեան տաճարին մէջ Դելփեան պատգամներ կու տային հին ժամանակներ:

Ասոնց մէկ տարրեր ձեւն ալ ցարդ ի դործ կը դրուի լուսնոտներու միջոցաւ, մասնաւորապէս վերոյիշեալ Հոգւոց վանից եկեղեցիին մէջ, ինչպէս տեսած եմ աչքովս: Այսինքն՝ կարգ մը շահագործողները որոնք մասնաւոր լուսնոտներ կ'ունենան իրենց ձեռքին տակ, զանոնք եկեղեցին բերելով, կը թելադրեն որ բռնուին նոյն նոպայով: Երբ անոնք դեռին կ'իյնան և կ'սկսին կեղծ կամ չիտակ տալը լիլ այն ախտով, ահա անմիջապէս փոքրիկ խաչ մը անոր բերան մտցուցած և ճկոյթը բռնած, կ'սկսին հարցումներ ուղղել իրեն ներկայացող ուխտաւորներու զանազան ցաւերու մասին: Ահա անոնք որովայնախօսներու պէս խօսոյն կ'սկսին որոտալ իրենց պատգամները, ըսելով կիցկուտը, «Ազան կը հրամայէ որ դառ մը, եզ մը կամ գոմէշ մը բերես Հոգւոց վանից իբր նուէր, քո ցաւէդ աղատելու համար, կամ այսչափ դումար մը դրամ կամ այսինչ զարդեղէնդ տա» ևն, ևն: Ինչ որ կամայ ախտայ պէտք է ընդունի նոյն ուխտաւորը, եթէ չուզէր աւելի սաստիկանալ իր ախտին: Այդ տրուած նուէրներէն ի հարկէ մաս մ'ալ նոյն լուսնոտը շահագործողներուն կը տրուի,

իրեւ պայման անոնց և վանքի միաբաններուն միջեւ նախապէս հաստատուած երկուսուսեք համաձայնութեամբ:

Ուստի Հրճիկ և Համբարձման վիճակը՝ որ ինչպէս ըսուեցաւ, հարսի ձեւ ունին սովորաբար, մէկ այլախօսեալ շարունակութիւնն ըլլալու են վերոյիշեալ հարցուկ ողի ունեցող աղախինին և Պիւթեան քրմանոյններուն, որոնք պատշաճօրէն համաձայնեցուցուած են Քրիստոսի Համբարձման տօնին հետ:

Թեւեւս նոյն իսկ Վանի բարբառով՝ գործածուած «Պրթիկ անիւ» խօսքը՝ որ կախարհութիւն կամ դուշախութիւն ընել կը նշանակէ, ծագած լինի յիշեալ Պիւթեան անունէն: Ինչպէս նաեւ վերը յիշուած փութիկ կամ փութիկ անունները նոյնպէս աղերս մ'ունենալու են այն Պիւթիայի հետ, ինչպէս ցուցուեցաւ փութիկի վանքին պատգամախօս աղբորով: Վերոյիշեալ հարցուկ ողի ունեցողներու մասին Գրիգոր Տաթևացին և Յօհան Որոտանցին ալ հետեւեալ խօսքը կ'ըսեն.

«Ոմանք ասեն թէ Վիտիֆ հարցողքն են, որք լինէին պաշտօնեայք կուսց և ի կուոցն հարցանէին զլինկեալսն»:

Հետեւաբար միայն նախկին տան փոքրիկ կուսքերը կամ թերափները չեն որ խրճիկներու կամ պուպրիկներու փոխուած են այժմ. չէ՞ որ հեթանոսական շրջանին մէջ զործածուած կախարհական գրապանակը (համայն) հիմա գրպանի ցուցակի տեղն անցած է իբրեւ յուշատուր, թէեւ նախկին անունը պահած ըսց իսկական նշանակութիւնը փոխուած և զանախով: Ահա թէ ինչ դիցապաշտական դանձեր կան պահուած գաւառի ժողովրդական խաւերուն մէջ, որոնցմէ գուրս հանելով յառաջ բերեմ նաեւ հետեւեալները, զանոնք մեր հետաքրքիր բանասէրներու ուշադրութեան յանձնելով, որպէս զի իցէ թէ այս կերպով փոքրիկ ծառայութիւն մը մատուցած լինիմ սիրելի աղբիս, լոյս սփռելով անոր մութ անցեալին վրայ, քանի որ ցարդ մնացածներն ալ կ'որոտոտի դատապարտուած չեն դեռ:

11. Ակլասիզ. — Վանի գաւառաբարբառին մէջ այս Ակլասիզ բառը կը ցուցնէ երեւակայական ողի մը որ իբրեւ հակող մարդոց վրայ, անոնց գաղանի մեղքերը տեսնելու և հասկը-

նալու զօրութիւնն ունի եղեր: Ուստի մեր պառաւ մամիկները շատ անգամ իրենց չարաճճի թոռնիկները կը վախցնեն այս Ակլատիզով և կը սպառնան անով, թէ եւ տոանց հաւատալու անոր զոյութեան, այլ ընդ հեզն միայն, բայց նոյն ատեն ջանալով հաւատացնել մանուկները անոր զոյութեան, որպէս զի անոնք եւ կեցնեն իրենց չարութենէն:

Ընդ հեզն ըսինք, այո, որովհետեւ, ինչպէս տեսնուեցան վերը, ի հարկէ Քրիստոնէական շրջանին պէտք էր այն ուղիներուն վերաբերեալ հաւատալիքը տեղի տար նոր կրօնքին հանդէպ:

Այս Ակլատիզ կոչուած երեւակայական ուղին մասնաւորապէս մարմնացուելով ի յայտ կը բերուի Մեծ պահքի եօթը շաբաթներուն մէջ հետեւեալ եղանակով: Գլուխ մը ոտի առնելով եօթը հատ փետուրներ կը խոթեն անոր մէջ շուրջանակի, ապա զայն թելով մը թփառտան ձեղնաերդիքէն վար կը կախեն: Ինչ որ այն ամբողջ պահքի շրջանին թէ՛ իրրեւ տեսակ մը օրացոյց և թէ՛ իրրեւ տան անգիտակ մանուկները վախցնելու միջոց մը կը գործածուի, որպէս զի անոնք ուտիք աւուր կերակուր չպահանջեն:

Ահա ամէն շաբաթ վերջին կիրակին այն փետուրներէն հաւ մը գուրս կը քաշուի մինչեւ որ աւարալին եօթը շաբաթներ: Նոյն ատեն մայրերը անով կը սպառնան իրենց պահանջկոտ մանուկներուն, ըսելով հեղուեալ սպառնական խօսքը և մասնանշելով զայն:

«Տես — Ակլատիզ —

Չուանը վիզ,

Կու դայ կտրի

Քո բարակ վիզ:»

Միամիտ մանուկներ երբ վեր կը նային ու կը տեսնեն այն Ակլատիզը, որ բարակ թելով մը կախուած լինելով՝ կը շարժի յաւէտ, անմիջապէս վերջ կու տան իրենց հեղեկալի պահանջին, որով ուտիք օրուան կերակուրը կ'ուզէին, զո՞հ չմնալով պահքի անհամ և անամուսնի կերակուրներէն:

Այժմ ջանամ ցուցնել թէ այս Ակլատիզ յորջորջումն ինչպէս կը համաձայնի հին չափառածի մը իրրեւ գիցապաշտական նշմար մը: Այս Ակլատիզ բառը ծագած լինելու է Ալին անունէն, որ ըստ Հ. Ալիշանի էր գերազոյց

կրակն ի հնումն, զոր Հնդկիներ կը զուգէին արեւի հետ: Բայց արեւակն որ նշանակէ տեղի աչք (ինչպէս աղբիւր-աղբերակն)՝ այսպիսի միութիւն մը չենթադրեր: Ուստի արեւակն բառին առ նախամասնիլը որ հնչումով լծորդ է մեր հին առ (օր) բառին, որուն մերձաւոր է նաեւ հռար բառը, կը ցուցնեն երբեակ զօրութիւն միութեան մը մէջ իրրեւ երրորդութիւն:

Ահա ասոր նայելով յիշեալ Ակլատիզ յորջորջումը կը նոյնանայ Ալինի և Տես բառերուն հետ իրրեւ տկնատես, այսինքն՝ Ալին տեսք, կերպարանք՝ որ մարմնացած է յիշեալ եօթնափետուր սոխով ճիշդ արեւական նման: Թուուենք որ այն եօթն փետուրները Մեծ Պահոց եօթը շաբաթները ցուցնելէն վերջ կը խորհրդանշեն նաեւ արեւի եօթը զոյները: Թերեւս նոյն իսկ մեր տօնած Զատիկը յաջորդութիւն լինի նախկին հեթանոսական տօնի մը որ Քրիստոնէականի վերածուած է վերջէն: Արդէն այս Զատիկ յորջորջումը ունի կը նոյնացնեն Հնդկական չափառածի մը հետ, որ Սատի կը կոչուէր իրրեւ չափառած արդարութեան, որ թերեւս պաշտուած լինի նաեւ հին Հայերէն: Կամ թէ նոյն իսկ արեւին նուիրուած էր երբեմն այն մեծ տօնը, որ ապա պատշաճօրէն նոյնացած է «արդարութեան արեւ» եղող Քրիստոսի Սր. Յարութեան հետ, իրրեւ Աստուածային արեւէն ծագած լոյս մը կամ լոյսի լուսոյ որ «լուսաւորեաց Երուսաղէմ...» ըստ նոյն օրուան երգուած լուսաբուրի շարականաց: Արդէն Ակլատիզի արեւանման կողմն ալ կը ցուցնէ թէ ան յատուկ կապ մը ունէր արեւի հետ, որ, ինչպէս գիտենք, պաշտուած է հին Հայերէն՝ Պարսից հետեւողութեամբ:

Վերջապէս ինչ որ ալ ենթադրուելու լինի, այս բանը ճշմարիտ է թէ նոյն Ակլատիզ անունը նորէն գիցապաշտական նշմար մըն է, թէ եւ իր նախկին նուիրականութիւնը կորուսած եղանակով հանդէպ նորամուտ Քրիստոնէութեան և յայտ նորադաւան Քրիստոնէից:

12. Պիւնձաղոր.— Այս ալ պահապան կամ հսկող ուղի կը համարուի և յաւէտ կը ցուցուի արեւի չողին առջեւ բռնուած հայելիի մը արտացոլումով: Ասոր ալ զադունի մեղքերն իմանալու զօրութիւն կը արուի վերոյիշեալ Ակլատիզի պէս: Ուստի կնիկները իրենց չարա-

ճրճի մանուկներուն կը սպառնան անոր անու-
նով թէ «Երբ այս ինչ արգելուած բանն տու-
նելու լինիս, կամ որեւէ յանցանք դորձես,
պղնձազէրը անոնելով կ'իմացնէ մեզի»:

Այս ալ թէեւ նորէն իր նախկին նշանա-
կութիւնը կորուսած լինելով՝ միայն հեղհորէն
ի դորձ կը դրուի, բայց նոյն ատեն յայտնի է
թէ զիցապաշտական նշմար մըն է կրկին:
Քանզի գիտենք որ աքաղաղը արեւդական խօս-
նակն ըլլալով՝ անոր բնթաղքին համեմատ կը
ցուցնէ օրուան սրահերը իր խորհրդաւոր կու-
կուլիններով: Մանաւանդ որ յայտնի է թէ ինչ-
պէս կարգ մը թռչուններ՝ նոյնպէս աքաղաղը
նուիրական համարուած էր հին ատեն, ինչպէս
վերը ցուցուեցաւ Մովսէսի փառքին
մէջ եղած՝ պատգամախօս ազգորով, իբրեւ Տիր
չաստուածին ինչպէս նաեւ արեւ-չաստուածին
պատգամախօս, այնչափ նուիրական համար-
ուած որ երբ մեռնելու լինի, կը թաղեն զայն
յատուկ տեղ մը քահանայական կէս թաղու-
մով: Ուրեմն պղնձազէրը ուրիշ բան չէր,
եթէ ոչ նորէն ի հնունս պաշտուած պղինձէ
թերափ մը թռչունի երեւոյթով, ինչպէս ցարդ
Նզիտներու մէջ կ'երեւի ընդ ազօտ կոչուելով
«Մէլէք-տաւուս» որ կը նշանակէ հրեշտակ
Աստուծոյ (Տաւուս-դեւ, Տիօս): Արդէն այս-
պիսի պղնձեայ թռչնածեւ կուռքեր կամ թե-
րափներ չատ անդամ դուրս եկած են հին ա-
ւերակները պեղուած ատեն իբրեւ մանրանկար
և առանին կուռքեր:

Թողունք որ աքաղաղը՝ իբրեւ նուիրական,
յաւէտ նուէր կը արուի վանքերուն, ինչպէս
նուիրական աւետարան մը կամ մասունք մը
իցոյց դրուած ատեն նախապէս կը պահան-
ջուի ներկայացող ուխտաւորէն ազգորի մա-
տաղ, որ մէջտեղ բերուելով՝ անոր բրուկը մի-
քիչ կը ձեղքուի դանակով՝ արւեւ դալու հա-
մար, ապա ազատ կ'արձակուի իբրեւ սեփա-
կանութիւն նոյն աւետարանի կամ մասունքի
տէրով որ կրնայ ծախել զայն կամ ճաշակել
անուշ անուշ, դուցէ նոյն իսկ խնդալով զայն
նուիրող ախտաւոր ուխտաւորի քիթին:

Վան

(Շարունակելի)



ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Հ. ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Ս. Պատրիարքին հրաժարականը՝ Հայկա-
կան Հորդին ամէնէն տաքնապալից չըջանին
մէջ՝ բերկրառիթ երեւոյթ մը չէ անշուշտ: Ս.
Պատրիարքը թէեւ իր հրաժարականը իր հի-
ւանդադին վիճակով պատճառաբանած է, տա-
կայն զժբախտաբար մեր մէջ նոյն իսկ ձեւա-
կան խնդիրներու նկատմամբ պատշաճութեան
և բարեկրթութեան վերաբերեալ զաղտնիքներ
անգամ չեն պահուիր: Քանի մը օր առաջ Ս.
Պատրիարքին հրաժարականը մերժուած էր
կառն ժողովէն, բայց ասոր հակառակ Ազգ.
Ժողովի խմբակցութեանց ներկայացուցիչները
որոշեցին պահանջել Նորին Սրբազնութեան
հրաժարականը: Պատրիարք մը կարելի է միշտ
հեռացնել, բայց ձեւակերպութեանց մէջ պէտք
չէ գոհելի ըլլալ և այսպիսի լուրջ խնդիրներ
պէտք չէ խաղք ու ծանակ դարձնել հրատա-
րակութեան տալով ամէն մանրամասնութիւն:
Ասկից զատ Ազգ. Ժողովը բացարձակ հակա-
տութեան մէջ կը գտնուի կառն ժողովին հետ:
Այս ձեւակերպ խնդիրները թէեւ կենսական կա-
րեւորութիւն չունին, բայց կը ցուցնեն այն
անկերպարան վիճակը որուն մէջ կը գտնուի
մեր Պատրիարքարանը:

Անցնելով բուն խնդրին՝ չկրցանք հասկնալ
թէ ինչո՞ւ հրաժարեցուցին Արշարունի Սրբա-
զանը: Ի՞նչ օգուտ կարելի է ակնկալել տա-
նակ փափուկ ժամանակներու մէջ Պատրիար-
քական ֆիզիկեր ստեղծելով: Եթէ Արշարունի
Սրբազանին տեղ բացառիկ ընդունակութեան
տէր որեւէ եկեղեցական մը Պատրիարքական
աթոռ բազմէր և իր տաղանդով, բազմապիսի
յարարերութիւններով, զիւանդակողական նըր-
բամտութեամբ եւայն կարենար մեր չահերը
պաշտպանել ամենուրեք, այն ատեն այսպիսի
փոփոխութեան մը անհրաժեշտութիւնը կա-
րելի էր հասկնալ, բայց երբ հաւատար կարո-
ղութիւններով անձեր իրարու պիտի յաղորդեն
չոր և ազարդիւն ցոյցի համար Պատրիարքներ
հրաժարեցնելէ և ոչ մէկ օգուտ կարելի է
ակնկալել: Ասկից զատ սահմանադրական
Պատրիարքի մը գործունէութիւնը եթէ զա-
տապարտելի կամ քննադատելի է, ամէնէն
աւելի իր վարչութիւնը պատասխանատու է

այդ ապարդիւն գործունէութեան համար, քանի որ Պատրիարքները, եթէ անձնական տաղանդով, փորձառութեամբ և հմտութիւններով օժտուած չեն, նախաձեռնարկող ուղի չունենալով պարզապէս Բաղաքական և Կրօնական ժողովներուն կամքին գերակատարն են: Պատասխանատուութեան ամենալայն բաժինը կ'իջնայ այս պարագային այս ժողովներուն վրայ: Սակայն այնպիսի ճշմարտամի մը մէջ կ'աւարինք, որ խնդիրներուն անձնական և կուտակցական դոյն մը տալով ներքին երկպառակութիւն մը ստեղծելը պարզապէս ոճրագործութիւն մը պիտի ըլլար: Միւս կողմէն ալ սակայն, յօգուտ ազգային կենսական շահերուն, պէտք է Պատրիարքները միայն քառութեան նոխազ նկատելով զոհել: Եթէ մեր վարչական կազմին մէջ կենսական թերութիւններ կան, որոնց բարձումը ազգային հարցին որեւէ կերպով օգտակար կրնայ ըլլայ, առանց տատամսելու պէտք է զանոնք ալ բառնալ: Մեր կարծիքով Պատրիարքական աթոռին վրայ պէտք է բազմէր այնպիսի եկեղեցական մը, որ նախարարներու և գեսպաններու հետ երկար տարիներ չփութ ունեցած ըլլար, գիւտնադիտական յարաբերութեանց մօտէն ծանօթ և Հայկական խնդիրը սկիզբէն մինչև վերջը լաւ ուսումնասիրած և անոր զանազան ձեւառումներուն նոյն իսկ գործնականապէս մասնակցած ըլլար: Օրուան Պատրիարքը պէտք է չառ լաւ գիտնար իւրաքանչիւր պետութեան ընթացքը և վերաբերումը Հայոց հանդէպ և անոնց այս ուղղութեան զբաղաւորումները: Օրուան Պատրիարքը շարունակ յարաբերութեան մէջ մնալով գիւտնադիտական աշխարհին հետ իր սուր տեսողութեամբ կարենար անմիջապէս ըմբռնել քաղաքական պարագաներու որեւէ փոփոխութիւն և ըստ այնմ գիտնար զանոնք չափազործել: Այսպիսի փորձառու անձեր չառ չունինք և անոնց դէմ ալ դժբախտաբար յաճախ կուտակցական մոլեռանդութիւնը կը ցցուի իրր պատէշ: Որչափ որ կուտակցական կազմակերպութիւնները անհրաժեշտ են ազգային ոյժ մը ներկայացնելու տեսակէտով, այնչափ ալ այդ կուտակցութեանց վարիչները պէտք է կարող ըլլան անձկամիտ կուտակցականութենէ զրդուելով չզրկել ազգը այնպիսի աաղանդաւոր ու փորձառու անձերու գործու-

նէութենէն, որոնցմէ ամէն տեսակ օգուտ կրնանք ակնկալել:

Ասիկց զատ գեւ մեր հասարակութեան մէջ կան միամիտներ որոնք կը կարծեն թէ Եւրոպական գիւտնադիտութիւնը մարդասիրական դադախարներով կ'առաջնորդուի: Չնայելով մեր բազմիցս յուսախար ըլլալուն՝ գեւ այսպիսի վերացական ըմբռնումներով ինքնախաբէութենէ չկշտացանք: Եւրոպա չանէ գուրս ուրիշ որեւէ իրական առաջնորդող դադախար չի կրնար ունենալ: Եւրոպա իր շահը միշտ հրապուրիչ սկզբունքներով կ'ոսկեզօծէ, բայց մինչեւ որ կարեւոր շահեր անոր ախորժակները չգրգռեն՝ որեւէ խնդրի մը չի մօտենար: Պերլինի Դաշնադրին մէջ յօդուածը փոփոխութեան պիտի ենթարկուի. Եւրոպա զայն կը փոխէ իր շահերուն համապատասխան ձեւով, և ո'չ թէ մեր ուղածին պէս: Նոյն իսկ պետութիւնը Դր անթիւ միջոցներով չի կրնար իր որոշումները երբեմն ազա՜հ Եւրոպային ընդունիլ տալ:

Այս պատճառներով պէտք է որ մեր ոյժերուն վրայ չափազանց մեծ հաւատք չունենանք, որպէս զի ի վերջոյ դառն յուսախաբութեանց չենթարկուինք: Ո'րչափ երջանիկ պիտի ըլլայինք եթէ կարենայինք բացարձակապէս վրտասահիլ կառավարութեան ներմուծելիք րեփորմներուն անկեղծութեան վրայ: Օսմանեան Կայսրութեան ուղիղ ըմբռնուած շահերը և մեր շահերը այս հարցին մէջ կատարելապէս իրարու կը համերաշխին, բայց դժբախտութիւնը այն է որ չունինք պետական մեծ մարդիկ, որոնք ամէն նախապաշարում մէջ կողմ նետելով երկաթէ ձեռքով իրագործել կարենային բարեփոխութեան կենսական հարցը, հեռու ազգայնական և կրօնական մոլեռանդութենէ և այն սխալներէն որոնք ցարդ գործադրուեցան: Կը մաղթենք որ նոր ընտրուելիք Պատրիարքը քաղաքական այս խառնակ կացութեան կատարելապէս վերահասու ըլլալով՝ իր պաշտօնին պահանջներուն կատարելալ բարձրութեան վրայ կարենար կենալ, և թէ՛ ազգին և թէ՛ պետութեան այս ձեւով ամենամեծ ծառայութիւն մը մատուցանէր:



ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Երկուշաբթի սկսաւ Բամադան ամիսը և դահաժառանգ իշխանը, որ վերադարձած էր Խորինէէ, երեկոյին Երևադի մէջ ճաշեց բոլոր իշխաններուն և նախարարներուն հետ: Շէշխ իւլ Իսլամին մէկ վճռով Օսմ. զինուորները պիտի կրնան պատերազմի պահուն ճաշել ցերեկը, պայմանով որ յետոյ կաաարեն իրենց ծամապահութեան պարտականութիւնը:

Իտիրնէի մէջ ժողովրդային մեծ գումարում մը սրուած էր քաղաքին ազատման համար չնորհալաւութիւն յայտնել կառավարութեան և բանակին, և անոնց ձեռնարկին հանդէպ ժողովրդային համակրութիւնը արծարծելու նպատակով Պոլսոյ քաղաքին գործակցող անդային լիազօր քոմիթէ մը կազմել, Պուլկարական խփփութիւնները Եւրոպայի ծանօթացնել և ամէն դէպքով կառավարութեան աջակցել: Այս շարքիւ խառն պատուիրակութիւն մը եկամայրաքաղաքս և Պատրիարքարանները այցելեց այս որոշումները որդեգրել տալու համար:

Պուլկար պատուիրակ Մ. Նաչէվիշ կիրակի Բ. Դուռ դնաց և կը կարծուի թէ նախատարտաճարկներ ներկայեց, որոնք ի նկատ կ'առնուին և թէ մինչև այս բանակցութիւններուն խղճմը կամ լրումը անհաւանական է որ Եւրոպական միջամտութիւն ըլլայ կամ ճնշում ի գործ դրուի Խորինէի խնդրին համար: Թուրք պաշտօնակից մը կ'ըսէ թէ Մ. Նաչէվիշ ի մօտոյ օգնականներ պիտի ընդունի Պուլկարիայէ:

Բ. Դուռը իրաւագէտ խորհրդական մը զրկեց Աթէնք՝ փութացնելու համար Թուրքիայոյն համաձայնութիւնը, որու պայմաններն են իբր թէ պատերազմական գերիներու յանձնում, կերակրի ծախքի ճշտում, բնդհ. ներում, զիւանազնական յարաբերութիւններու վերսկսում, հպատակներու նախապատերազմեան վիճակի պահպանում մինչև որ քաղաքը ապահովուի ինքիբը լուծուի, և պատերազմէն առաջ գրաւուած Յոյն շողենաւերու փառի հատուցում, պատերազմական տուգանքի խնդիրը թողնել փարիզի եղեմատական յանձնաժողովին և Կոնստանտնուպոլսոյն:

Յոյն Պատրիարքը Պուլկարական խփփութիւններու գէտ երկար բողոք մը ուղղեց Զարին, և պատճէնը մայրաքաղաքիս Ռուս դեսպանին հաղորդեց: Խառն ժողովն ալ որոշեց գետնականներուն յիշատակագիր մը տալ Ռուսութեան գէտներուն վրայ: Դատական նախարարը, իրեն եղած նոր գիտմամբ մը ապիթով, բաւ թէ միջոցներ ձեռք առնուած են անդորրութեան պահպանման համար և պահանջեց գետնականներու մօտ եղած գիտմամբ հերքել, եթէ սխալ է: Պատրիարքարանը որոշեց յարմար պատասխանը տալ:

Անուրդի հանուած պետական հնդերու յանձնումը ծանուցման և ոչ թէ վրաւի թուականին 61 օր ետքը պիտի ըլլայ:

Գաղթականներու գետեղման համար Ներքին գործերու նախարարութեան երկամտացոյցին վրայ 10 միլիոնի յաւելում մը կաւ Վաշոյ. հրամանով: Համարիցէ գորազուններու օրէնքին վրայ յաւելումով մը այսուհետեւ գործն ծառայութիւնէ հանուած ցեղապետներ կրնան իբրեւ պատուակալ ցեղապետ ընդունուի աշխարհէ զուններուն մէջ և քառորդ ամսաթիւակ ստանալ:

Կրթական նախարարութիւնը ամսոյս 19ին և 20ին Օսմ. Վարժապետանոցին մէջ 10—12 տարեկան աղաք պիտի քննէ՝ երկու հոգի գաւելու և Բոսթրիթ Գոյէճ գնելու համար իր ծախքով, մին ցերեկեայ և մին գիշերօթիկ: Թեկնածուներէն կը պահանջուի կրօն, Թուրքերէն, աշխարհագրութիւն և Օսմ. պատմութիւն: Հաջողակներէն առաջնութիւն պիտի տրուի Անդղ. և Ֆրանսերէն գիտցողներուն:

Վանայ կուսակալը չրջարեւակնով մը պատուիրած է որ ոստիկան զինուորներ, ևն, կրբ տեղ մը երթան պաշտօնով, կանխիկ վրաւումով հոգան իրենց պէտքերը, ոչ մէկ զիւղացի բան մը տայ անոնց առանց դրամի և ոչ մէկ ժամանակ տուներու կամ գոյրոցներու մէջ գիշերեն, ալ իրենց յատուկ վրաններու տակ կամ շարժան անկողիններու մէջ: Հալառակ պարագային ընտր կամ մուխթարը պարտաւոր է կուսակալութեան իմացնել:

Ալէքանիկէ ետքը Իզմիր ալ հետախտէ փառակուցաւ շարքի մը ի վեր, և ամսոյս 3էն սկսեալ քննութեան և հակահիսման կ'ենթարկուին Ալէքանիկէ և Եղեմականի Եւրոպական եղերքէն եկող նաւեր, իսկ զինուոր ու ճամբորդներ 5 օր քարանթիւս կը կրեն:

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ե. Բ.

Վեր. Ս. Չորիկեան Պարտիզակէ մայրաքաղաքս վերադարձաւ հիւանդ վիճակի մէջ :

Ատապազարի վարժուհիներէն Միւս Բինի և Պրուսայի Ամերիկեան վարժարանին տեսուհի Միւս Ճիւսըն Փէնտիկ եկան արձակուրդի առիթով : Հայուհեաց Վարժարանի փոխ տնօրէն Յովհ. Էֆ. Ալիքսանեան Քնալը կղզի եկած է երկու շաբաթէ ի վեր :

Իզմիտի գաւառին աւետարանիչ Վեր. Յարութիւն Կարապետեան ստանձնած է առժամայէս Ատապազարի հովուական պէտքերը հոգալ մինչև որ յատուկ պաշտօնեայ մը գլխուրէն :

Բոսլըթ Գուլէճի ուսուցիչներէն Փրոֆ. Հէրի Պարնըմ Յուլ. 26ին աճուսնացած է Ամերիկայի Տէնսպըրի քաղաքին մէջ :

Տարսնի գուլէճին գաղտնիներէն Փրոֆ. Սամուէլ Միլքոնեան մայրաքաղաքս եկաւ և ի մօտայ Ամերիկա պիտի ուղեւորի միամեայ արձակուրդով և Փրինսթըն Համալսարանի աւարտական դասընթացքներէն մէկուն պիտի հետեւի :

Թալատի մէջ վերջերս գումարուած միտիոնարական տարեթողովին 27 միտիոնար ներկայ եղած են : Երկու պատուիրակ ալ Կեդր. Թուրքիոյ միտիոնարութեան կողմէ գտնուած են : Որոշուած է միտիոնարական 7 նոր ընտանիք, 3 նոր բժիշկ, 2 հիւանդագաւաճ և 3 վարժուհի հրաւիրել և երիտասարդուններու Ք. Ընկերակցութիւնն յորդորել որ կանոնաւոր դործունէութեան ձեռնարկէ Ամերիկուհիի մը առաջնորդութեամբ : Յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է, որ Մր. Մաքնոթընի նախագահութեամբ պիտի ուսումնասիրէ այս երկրի կիրակնօրեայ դպրոցներուն պէտքերը և յառաջիկայ տարի իր տեղեկատուութեան անթիով զորոժողութեան լաւագոյն մեթոտներ պիտի թելադրէ : Որոշուած է նաև Կեդրոնի ներկայացնել օգնական դանձապետի մը ստիպողական պէտքը, և յոյս կայ որ ի մօտայ կը զբաղուի յարմար անձ մը :

Վանի մեր թղթակիցը կը գրէ Յուլ. 23 թուականով. Անցեալները տեղի ունեցան Վանի Ամերիկ. իգական և արական բարձր. դպրոցներուն ամառներջի հանդէսները, ի ներկայութեան երկսեռ բազմութիւններու : Շրջանա-

ւարտի վկայականներ տրուեցան 6 աղջիկներու և 13 տղաներու : Այս տարի միտիոնարական ընդհանուր ժողովին կարգը Վանին ըլլալով, տեղս հասան Պիթլիգի, իարբերգի և Էրզրումի մի քանի միտիոնարներ և միտիոնարուններ : Ժողովներն արդէն սկսած են առաւելապէս տեղիս միտիոնարաց ամարանոց կողմ Արտա-միտի մէջ և պիտի տեսն իբր մէկ շաբաթ : Այս ժողովներէն վերջ քաղաքէս պիտի մեկնի Վեր. Տր. Ըշըր գէպի Երուսաղէմ երթալու համար, հոն կազմուելիք բժշկական ընդհանուր ժողովին մասնակցելու : Անցեալ շաբաթ տեղս հասան Մարգուանի մէջ ուսանող երկու Վանցի օրիորդներ, իարբերգի և Այնթապի գուլէճներուն մէջ ուսանող երկու երեք Վանցի երիտասարդներ, որոնք պիտի պաշտօնավարեն տեղիս Ամերիկ. և Գերմ. դպրոցներուն մէջ : Հոս է նաև Գերման որբանոցներու ընդհ. քննիչ Փասթըր Լոման որ մէկ երկու անգամ Ամերիկ. ժողովարանին և անգամ մը տեղիս ազգային մէկ եկեղեցիին մէջ քարոզեց և պիտի մնայ ամիսի մը Հափ :

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Անցեալ ուրբաթ Ազգ. Ժողովը լիազումար նիստ մը ունեցաւ և ի գէմ 44 քուէով ընդունեցաւ Պատրիարք Հօր հրաժարականը որ հիմնուած էր առողջական պատճառներու վրայ : Ժողովը գնահատեց Ն. Սրբաշնութեան ազգասիրութիւնն ու ջանասիրութիւնը և ցաւ յայտնեց որ տկարութեան պատճառով կը հարկադրուի հրաժարական մատուցանել : Եկեղեցական գրեթէ բոլոր երեսփոխանները ձեռնպահ մնացին քուէարկութեան պահուն : Յետոյ ձեռնարկուեցաւ Քաղաք. Ժողովի պակասեալ անդամներուն տեղ նորերու ընտրութեան, և այնուհետեւ Կրօն. Ժողովի ընտրութեան : Այս ընտրութիւնները շաբաթ վաւերացուեցան Բ. Դոնէն : Կրօն. Ժողովի նորընտիր անդամներէն Օրմանեան Սրբազան, իմանալով որ իր ընտրութիւնը լաւ ապաւորութիւն գործած չէ ինչ ինչ չըջանակներու մէջ, հրաժարական գրեց : — Պատրիարքարանի կողմէ Ռոտտֆօի և Մալկարայի պետական քննիչ յանձնաժողովին ընկերանալու համար եկեղեցական պատուիրակ ընտրուեցաւ Տ. Վահան Վրդ. Յակոբեան և աշխարհական առժամայ պատուիրակ Ռոտտ-

թօի փառաբաններէն Շուշանեան էֆ. : Պե-
տական քննիչ յանձնաժողովին մէջ ալ Հայ
անգամ մը ընդունուեցաւ : — Նախորդ Կրօն
ժողովը իր վերջին նստին մէջ որոշեց պա-
կադրութիւն չընել Մեծ Բարեկենդանէն մինչեւ
Ջատիկ, Ծննդեան, Վարդավառի, Աստուա-
ծածնի և Խաչի տօներուն շարաթափանցող և
Առաջաւորաց պահոց մէջ, նաեւ կիրակի օրեր
մինչեւ իրիկուն և ամէն չորեքշաբթի և ուր-
բաթ օրեր : Մեծ Պահոց համար բացառութիւն
կ'ընդունի, պայմանով որ հարսանեկան խորխո-
ճանութիւն չըլլայ : — Բէմախի նիւթական վի-
ճակը շատ երկիւղալի կը ներկայացուի, առեւ-
տուրը կ'առած և սովը վերահաս : Մօտկանէ կը
հեռադուրի Հայ վաճառականի մը և անոր կնոջ
չարաչար սպանումը իրենց Ղարղանի տան մէջ
ձեռամբ հանրածանօթ աւաղակ իւնեա օղու
Մուամէշի և արքանեակներուն, նաեւ սար-
սովը զօր Հանր. Պարտքի Վարչութեան գէտ
Մուլա օղու Ապտուլլահ կը սփռէ իր չուրջ
Մէհմէտ էմին անուն քղզական ստիկան գին-
ուորի մը սրաչտպանութեամբ : — Ռուս գեապա-
նատունը հաղորդեց Պատրիարքարան թէ Ա.
թէնքի գեսպանէն իմացած է որ Փաթրատի
Օսմ. Հայ գերիները իբր 60 են թուով և ամէն
ինամք և հողածութիւն կը վայելեն հոն : —
Հայասէր Փրոֆ. Լէփսիուս մայրաքաղաքս ժա-
մանեց : — Եղիպտոսի Զ. Բ. Բ. Միութիւնը 200
սակի զրկեց Մալկարայի կարօտեալներուն հա-
մար : — Լոնտոնի Հայկ. Բոմբիթէն Արարտ
անունով ամսաթերթ մը կը հրատարակէ Հա-
յութիւնը ծանօթացնելու համար իր պէտքե-
րով ու ընդունակութիւններով : — Տխար Աւե-
ախ Մեհրապեան, որ պետութեան ծախքով
Կուսանէր Փարիզի մէջ, մայրաքաղաքս եկաւ
մանկավարժութեան և իմաստասիրական գի-
տութիւններու վկայական և Տր. Խաչքրի աւ-
տիճան ստանալով Սորպոնի համալսարանէն :
Վերադարձաւ նաեւ Օր. Վարդանոյ Ալիքսան-
եան որ իր ուսումը կատարելագործած է Վէր-
սայի, Սորպոնի և Անվրի կրթական հաստա-
տութիւններուն մէջ : Աստուք կը յուսան ի մօ-
տոյ պաշտօնի հոգալի պետական կրթարան-
ներու մէջ : Այս ատրի Փարիզէ կը վերադառ-
նան Օսմ. բոլոր ուսանողները, որոնց անդ
յուսալի է որ ուրիշներ զրկուին : — Զուեղեան
կտակով Հայ չքաւոր ուսանող մը պիտի զըր-

կուի Եւրոպա համալսարանական կրթութիւն
ստանալու համար : Թեկնածուները մրցման
քննութեան մը ենթարկուելու համար Պատ-
րիարքարան ներկայանալու են մինչեւ ամսոյս
23րդ օրը իրենց ծննդեան ու մկրտութեան,
բարի վարքի, ասողջութեան, Հայ լեզուի և
պատմութեան, երկրորդական վարժարանէ մը
չըջանաւարտութեան և չքաւորութեան վկա-
յականներով :

ԱՐՏԱՔԻՆ

Պաշտօնները եւ Պաշտօն. Պաշտօնեան պատ-
ուիրակները անցեալ չորեքշաբթի իրենց ա-
ռաջին նիստը գումարեցին Պուրթէշի Արտա-
քին գործերու նախարարութեան պաշտօնա-
տան մէջ : Բումանիոյ Վարչապետ Մ. Մայո-
րէսքու ճանով մը բոլոր ժողովականներուն
բարի գալուստ մաղթեց Թաղաւորին կողմէ :
Աւելի պատուիրակութեան պէտ Մ. Փառիչ
ինդրեց Մ. Մայորէսքուէ միշտ ժողովներուն
նախագահել : Մ. Մայորէսքու հաւանեցաւ և
իրեւ ամենակարեւոր ու ոտպողական քայլ
առաջարկեց հինգօրեայ զինադուլ մը կնքել :
Յոյն պատուիրակութեան պէտ Մ. Վէնիզէլոս
ամէնուն կողմէ յայտարարեց թէ կ'ընդունի
առաջարկը : Պուլկար պատուիրակութեան պէտ
հաւատարմեքներ տուաւ Պուլկարոյ հաշտարար
ոգիին վրայ : Անմիջապէս գաղար հոգակուե-
ցաւ, որպէս զի զինուորական մասնապէսներ
խմբադրեն համաձայնութեան գիրը : Յետոյ
ընդունուեցաւ բանաձեւը և չորս օրինակ բաժ-
նուեցաւ պատուիրակութիւններու պետերուն,
որպէս զի իրենց պատկանեալ սպայակոյտներուն
հազորդէն հեռադուլ : Ըստ այդ համաձայնու-
թեան զինադուլը կ'սկսի հինգշաբթի (Յուլ. 31)
կէսօրէն : Երեկոյն Մ. Վէնիզէլոս Թաղաւորին
ներկայացաւ : Հինգշաբթի նախորդ նստի ա-
տենադրութիւնը վաւերացուեցաւ, և նիստը
զադրեցաւ նախագահին առ առաջարկով թէ
պատուիրակները վէճի ատարկայ չահերու հա-
մաձայն խմբաւորուին և մասնաւոր խորհրդ-
գաւկցութիւններ ունենան, որպէս զի գլխաւոր
ինքիւրները լուսարարութեամբ վիճակի մէջ ներ-
կայացուին լիազօրմար նիստերուն : Այդպէս
երեկոյն Բուման և Պուլկար պատուիրակները

սկսան բանակցել Տոպրուճայի սահմանագծին վրայ: Ուրբաթ ժողով չկա: Բայց Պալքանիսան պատուիրակները երկար խորհրդակցութենէ հտե սապէս բանաձեւեցին իրենց պահանջները .

1. Սահմանադիրը Սթրումայի հետեւի Պուլկարեթուրք հին սահմանագլուխէն մինչեւ Եգէական , Մաքրիի նաւահանգստին մօտ 3 քիլ . դէպ արեւելք կամ Տէսէպաճէ 20 քիլ . դէպ արեւմուտք :
2. Պուլկարիա հրաժարի Եգէականի կղզիներէն :
3. Վնասի հատուցում ընէ բնակչութեան և 4. յարգէ Թրակիոյ Յոյն եկեղեցիներուն և զպրոցներուն ազատութիւնը : Գետապանները խիստ գտան այս պայմանները և կը կարծեն թէ պէտք է դանսք չափաւորել : Շաբաթ Պուլկար պատուիրակները մատուցին սա հաւատարմարկները .

1. Նոր սահմանագծը սկսի Սերպեւպուլկար հին սահմանագծէն , Բոմանուլայի և Եյրի փալանքայի մէջտեղէն ինչէ հարաւ , անցնի Վարտար գետը Վէլէսի և Շթիպլի միջեւ ու երթայ մինչեւ Մանասթրի մօտ , յետոյ Մոկէնէ , Կէվկէլի և Քուքուչէ անցնելով երկարի մինչեւ Սթրումա Սէրէզի մօտ և վերջանայ Օրֆանօի ծոցը , Պուլկարիոյ թողլով Եյրի փալանքա , Բրաթովօ , Բոչանա , Շթիպլ , Բատովիչ , Սթրումիցա , Տոյրան , Սէրէզ , Տէմիր Հիսար և Գալալա , թէեւ պէտք է գիտել թէ Յոյները Պուլկարիոյ պահանջով հաւանած են սահմանադրի վերջակէտը Մաքրիէ դէպ արեւմուտք , Լախուի ծոցը , քաչկ : 2. Եգէականի կղզիներու խնդիրը տէրութիւններուն թողուի :
3. Անկարելի է նկատի առնել վնասի հատուցման պահանջները :
4. Սահմանագծի վէճերը տէրութիւններու կողմէ որոշուած զին . յանձնաժողովի մը յանձնուին :
5. Իրարու երկիրներուն մէջ բնակող ազգութիւններուն զպրոցական և եկեղեցական ազատութիւն տրուի փոխադարձաբար : Այս առաջարկներն ալ Պերկրատի մէջ խիստ երեւցան : Կիրակի զինակիցները փորձեցին Պուլկարիոյ հետ համաձայնիլ , բայց չյաջողեցան , զի թէ Յոյները , թէ Պուլկարիները անդեցին իւրացնել Գալալա , Սերպերը եւս անդեցին սահմանը գնել կէտի մը վրայ , ուր Պրէկալիցայի և Սթրումայի ջուրերը կը բաժնուին և Պուլկարիները չհաւանեցան : Երկուշաբթի նախագահը յայտարարեց թէ Պուլկարիոյ և Բոմանուլայի միջեւ եղած բոլոր խնդիրները կարգադրուած են և , մողթիով որ այս օրինակը բարեկուշակ ըլլայ Պալքանիսան տէրութիւններուն , յարեց

թէ Բոմանուլա իր գործը վերջացած չհամարիր և իր դասը ընդհանուրէն չրաժներ , և որպէս զի ի զլուսի հանուի այն , զինադուր երեք օր երկարել առաջարկեց , ինչ որ ընդունուեցաւ սրբով : Պուլկարեւրումանական նոր սահմանագիծը պիտի սկսի Պալքարի հարաւակողման առաջին ըլուրէն , պիտի անցնի Տոպրուճայի հարաւակողմէն 10 քիլ . հետաւորութեամբ և պիտի երկարի մինչեւ Թուրթիլիլ Թուրքաքայի արեւմտակողմը : Ռաճուզի և Շումլայի ամրութիւնները պիտի քանդուին և այդ երկու քաղաքներուն և նոր սահմանադրին միջեւ ամրութիւն պիտի չլինուի , ոչ ալ Պալքարի շուրջ մինչեւ 20 քիլ . տարածութեան մը վրայ : Սահմանագծին նշանակումը զին . խառն յանձնախորմի մը պիտի յանձնուի : Երեքշաբթի վերջնապէս հաշտութիւն կնքուեցաւ Բոմանուլայի հետ , չորեքշաբթի ալ բոլոր մնացեալներուն հետ :

Լոնտոնի ղեապաւաժողովը . Անցեալ երեքշաբթի այս ժողովը բաւական առաջ տարաւ Ալպանական խնդրին լուծումը : Ալպանիա պիտի կառավարուի իշխանի մը ձեռամբ , և տէրութիւնները հսկիչ յանձնաժողով մը պիտի ղրկեն վարչութիւնը կազմակերպելու համար : Ոստիկանութիւնը պիտի յանձնուի Շուեաացի սպաներու : Ուրբաթ քննուեցան Եպիւրոսի սահմանագծի և Եգէականի կղզիներուն խնդիրները և յոյս կայ թէ պիտի կլնան լուծուիլ յաջորդ նստին մէջ :

Մանր յուրեր . Անդդիոյ Երեսի . Ժողովին մէջ յայտարարուեցաւ թէ Ասիական Թուրքիոյ բարենորոգումներուն օգնելու համար խընդրուած սպաներուն վերաբերեալ բանակցութիւններն ընդհատուած են , և թէ տէրութիւնները Էպիւրէի համար իրենց բանակցութիւնները կը շարունակեն և որոշած են խաղաղութիւնը պահպանել ու միասնաբար ընթանալ : Պուքրէչի ժողովը պիտի չգրադի Էպիւրէի խնդրով և քաղաքը զինակիցներուն տրուած կը համարի : — Պուլկարիա իր դեռապաններուն միջոցով Եւրոպական տէրութիւններն հրաւիրեց յանձնաժողով մը ղրկել պատերազմի ամբողջ թաւերարեւմին վրայ գործուած խժոժութիւնները քննելու և իրական պատասխանատուները երեւան հանելու համար :

ՏՊԱՐԱՆ ԲԵՆԵՐԵՆ

Մահմուտ Փաշա , Բիւրքէի խոն , Նո. 32—34

Թիւ 19-20, Խաչատրեանի Խան-Ղաչարիս

Գործակալութիւնս նոր եւ մասնաւոր կարգադրութեան մը համաձայն, ԿԱՆԽԻԿ և ԱՊԱՌԻԿ թիւքթիւներ կուտայ դիւրամատակերի գիներով, թէ՛ Հիւս. Ամերիկայի և թէ՛ Հարաւ. Ամերիկայի համար, հետեւեալ արեւելեան հաշիւը կը նշուային հոկայ Ընկերութեանց վրայ:

Թրիւքթիւն և Լիւրիփուլէն մեկնող «CUNARD LINE»-ով, Նաիօլիէն մեկնող «WHITE STAR» և «ANCHOR LINE»-ով, Մառսէլէն և Հաւ-նէն մեկնող «FRENCH LINE» և «FABRE LINE»-ով, իսկ Թրիւքթիւն-Անվէր «RED STAR LINE»-ով: Գանատա ձառնորդներու մեծ գիրութիւններ և գործի հայթայթում սպա-հովում:

Գործակալութիւնս կուտայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու և Գանատայի երկաթուղիի օդ-վիայ տոմսակներ դեղեկալ գիներով:

Պոլսէն մեկնողները կ'ըլլան Հինգլարթի և Ուրբաթ օրեր:

Ձառնորդներու ջերմաստիճանը կ'ըլլայ 40 փարսնոց դոքսմ ներքինին. թղթակցութիւնք ամէն լեզուով:

26—17

ԿԵԴՐ. ԹՈՒՐԿԻՈՅ ԳՈՒԼԵՃ, ԱՅՆԹԱՊ

Գօլէճիս ԼԷ տարին, եթէ Տէրը կամի, կը սկսի Սեպ. 10ին: Մուտքի քննութիւնները որոշումով մասնաւորացող մը համաձայն Սեպ. 4-Յին պիտի առնուին: Այն նոր ուսանողները, որ Սեպ. 4ին ներկայ չեն դառնար այս քննութեանց, աւելի վճարում պիտի ընեն: Այնքան պէ՛տք ունենան Սեպ. 3ին պէտք է Այն-թաղ գտնուին: Այսպիսի ուսանողներ իրենց մուտքի քննութեանց չըջանին չարթակահան 25 դա՛. (ոսկեղբամ) վճարելով պիտի կրճան գոլէճին սեղանէն ճաշել: Պայմանաւոր և բարձրագոյնի համար քննութիւն տուող ուսանողներ մինչեւ Սեպ. 9 պէտք է ընդունին իրենց քննութիւնները: Բոլոր ուսանողներ իրենց քննութիւնները և արձանագրուելու գործը լինցուցած՝ պէտք է Սեպ. 10ին Դշ. օր ժամը Տին (Կ. Ա.) դարձի սկսելու համար ներկայ գտնուին:

Բոլոր ուսանողներ իրենց նախնայ քեզիքե-րին հետերին պէտք են բերել:

Վարչական ժողովին որոշման համեմատ իւրաքանչիւր ուսանող պէտք է պաշտօնական քննութիւն մը վկայագիր մը բերէ բժշկական քննութեան մը ենթարկուած ըլլալը հաստատող: Այս վկայագիրը պէտք է բովանդակէ, 1. Պատ-ուատի, 2. Հին հիւանդութեանց, 3. Մօտ առններ վարակիչ ախտերու ենթարկուած ըլլալու կամ չըլլալու, 4. աչքին, 5. սրտին, 6. մարտդութեան վիճակներուն մասին տե-ղեկութիւններ: Գոլէճը ներկայացող ուսանող-

ները բժշկական վերաքննութեան ենթարկելու և գոհացուցիչ վկայագիր չաւանդողները մեր-ժեւու իրաւունքը իրեն կը վերապահէ:

Արձանագրութիւնները և վճարումները պիտի ըլլան Սեպ. 5, 6, 8 և 9-ը օրերը: Աւելի աղէկ է կանուկ արձանագրուիլ: Ուսանող մը վճարումները չըրած՝ գասերու և սեղանի չընդունուի:

5—2

ՀԱՅՈՒՆԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ, ԱՍԱՐԱՊԱՐ ԻԸ. ՏԱՐՆԵՐԱՆ

Վարժարանս կը վերաբացուի Սեպ. 10ին (Ն. Տ.) Դշ. երեկոյ: Գիշերօթիկ աշակերտու-հները կը վճարեն 16 օտմ. ոսկի տարեթոյակ: Դաշնակի դասի համար կը պահանջուի 5 և 6 օտմ. ոսկի, դասառութեան թիւին համեմատ: Տարեթոյակին կէսը պէտք է վճարել մուտքի առն և միւս կէսը մինչեւ փետր. 1 (Ն. Տ.): Ոչ մի աշակերտուհ կ'արտօնուի դասերուն հետեւիլ, եթէ թոյալը վճարած չէ օրը օրին: Արձանագրուելու և այսպէս իրենց տեղերը ապահովելու համար հարկ է որ ամէն աշա-կերտուհի, հին թէ՛ նոր, մէկ օտմ. ոսկի կան-խովճար մը ընէ: Խնամակալութիւնը պար-տաւոր չէ չարձանագրուած աշակերտուհինե-րուն տեղերը պահելու: Արձանագրուելու և ու-րիշ տեղեկութիւններ ստանալու համար գրել իրիս-Տնօրէն Յովհ. Ս. Ալիքսանեանի, Ստա-րագար, կամ գրմել Մր. Բիթի, Պալպլ-Հաւոյ, Կ. Պոլիս:

10—4

ՖԱՎՐ ՊՈՅՍ ՀՈՄ, ՊԱՐՏԻՉԱՆ

Վարժարանիս յատկիւնայ տարեչափն կը սկսի Սեպ. 9 (Ն. Տ.):

Ուսուցչական ձեռնհաս մարմին մը խրդ-մրտօրէն. կ'աւանդէ Հայերէն, Թուրքերէն, Անգլիերէն, Ֆրանսերէն, թուարանութիւն, աշխարհագրութիւն, բնական և բնապատմու-կան դիտութիւններ, պատմութիւն, ձայնաշին-կրածութիւն և Շուէտական մարմնամարզ:

Տարեթոյակն է 12 Օտմ. ոսկի, 6 ր կան-խիկ վճարելի, իսկ մնացեալ կէսը՝ Յունարի Բ. չարթուն (1914): Թոյակները պէտք է վճարուին ի Պարտիզակ վարժարանին Տնօր-նութեան և կամ ի Պալպլ Հաւոյ Գրիգոր Էֆ. Շահպաղեանի, որիկ ստացադիրը ամենով պէտք է գրիկ Տնօրէնութեան: Ասկէ վա-ռեէ աշակերտ Ծնունդի և Զատիկ տօներու արձակուրդներուն երբ կը փախադի վարժա-րանը մնալ պէտք է իւրաքանչիւր վաղանոյի համար 40 տկան դա՛. վճարէ: Մուտքի օրը իւ-րաքանչիւր աշակերտ իր արեւելի 60 դա՛. պարտաւոր է յանձնել Տնօրէնութեան, որ տար-ւոյն ետքը պիտի դարձնէ աղոյ՝ երբ ուէ կեր-պով սպասած չին այդ դրամը:

Աւելի տեղեկութեանց համար էլիմել վար-ժարանին գործակալատար Գրիգոր Էֆ. Շահ-պաղեանի ի Պալպլ Հաւոյ, Ամերիկեան խան (Կ. Պոլիս) և կամ վարժարանին տնօրէնու-թեան ի Պարտիզակ:

5—2

Q R N L U U

ՊՅՅԱԾԸ ԳԻԻՂ. — Կոստիկեան բնակարան. ժամ 3 (Ը. Ե.): Տ/սւր Յ. Ս. Ֆերմանեան